

MENS EN WERELD

Mens of rinoceros

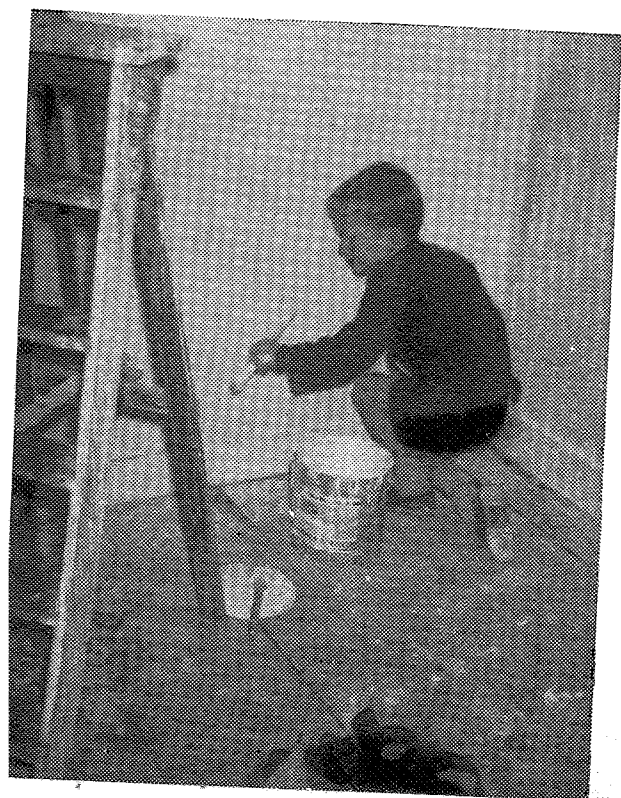
„Als je binnen de kortst mogelijke tijd en voor goed je illusies omtrent de mensheid kwijt wil raken, moet je in het hotelbedrijf gaan! Je rent je ongelukkig en wat krijg je? Overal de schuld van!" Dat waren de wijze levenslessen, die ik vele jaren geleden kreeg van de vader van een vriendje, toen ik hem vroeg of hij geen baantje voor me had in een van zijn hotels, omdat ik een slecht rapport zou krijgen en dus van school af wilde. Natuurlijk moest ik blijven waar ik was. Als troost mat ik me de lijfspreuk aan: „Glücklich ist wer vergisst was nicht mehr zu ändern ist", en dacht niet meer aan al die mooie dikke tapijten en die geruisloze liften.

Dit alles zou de moeite van het vermelden geenszins waard zijn, als niet juist het H.V. zo'n onmenselijk instituut aan de boezem koestert, dat hardwerkende mensen voor hun leven berooft van alle illusies en hen dan ook nog overal de schuld van geeft. Gelukkig valt dit allemaal heel erg mee. Er heersen geen mensonwaardige toestanden op de Ark, dikke tapijten en zoevende liften zijn er niet, evenmin als hardhollende zielen, die iedereen zomaar naar willekeur overal de schuld van kan geven! Gewerkt wordt er wel, heel hard zelfs, maar door een gezellig, jong gezin, dat er plezier in heeft om het de gasten naar de zin te maken.

„Heb je de nieuwste stunt van de Ark al gehoord?" vroeg laatst iemand. „Ze hebben nu een pony, om de bagage weg te brengen en als het wagentje klaar is, wat ze natuurlijk ook zelf maken, mogen de kinderen, die netjes hun kamer opgeruimd hebben, er een rondje mee rijden."

„Ha, die dikketeur!" riep, toen ik er op bezoek was, de kok tegen het jongetje, dat u hier op de foto zo leuk ziet schilderen. Maar de kleine werkmans, in zijn blauwe overall, schudde vastberaden het hoofd: „Nee, ik ben geen dikketeur, want een dikketeur werkt niet! Die deelt alleen maar salaris uit!"

Nu, als dat zo is, dan zult u op de Ark tevergeefs naar een directeur zoeken, want niets doen en alleen maar — al of niet gedesillustioneerd — salarissen uitdelen, is er daar echt niet bij.

De keus lijkt niet moeilijk. Onder de dieren is de neushoorn naar uiterlijk genomen een van de minst aantrekkelijke figuren en zijn voorkomen maakt het ons niet aannemelijk, dat hij bijzonder intelligent zal zijn. Misschien oordeelt de oppasser in Artis over dit laatste echter geheel anders.

Toch laat de toneelschrijver Ionesco in zijn stuk *Rinoceros* de mensen tot hun genoegen neushoorn worden. Wat waren ze als mensen ook nog waard! Hun gevoelsleven bleek tot een beetje sentimentaliteit ineengeschrumpeld te zijn; hun verstandelijke bezigheid had zich in onvruchtbaar of onoprecht geredeneer verlopen. Op de keper beschouwd was hun afstand tot het vormeloze, domme beest al niet zo heel groot meer. In het schamele restje menselijkheid was ten laatste alleen nog de neiging aanwezig het mens-zijn geheel af te leggen en rinoceros te worden. Hetgeen de schrijver laat geschieden.

Afkeer van het mens-zijn, verlangen naar de staat van mensloosheid, het is een veelvoorkomend thema van de moderne kunst. Het oude „terug tot de natuur" van Rousseau beoogde een nieuwe mensheid. Het moderne „terug tot de natuur" wil de mensheid opgeven, omdat het de menselijke staat beu geworden is. Wat bij Rousseau een ideaal was van menselijkheid, is thans een symptoom van ontmenselijking. De massamens wil met genoegen horde zijn, de rede stelt alleen maar lastige eisen. De kunstenaar verbeeldt dit symptoom tegenwoordig telkens weer. Voor hem is immers de mens de onophoudelijk boeiende verschijning. De talloze en steeds opnieuw verrassende vormen van mens-zijn inspireren hem. Zo ook de verschijnselen in onze tijd die volstrekt tegengesteld zijn aan het humanisme. In menige roman en in menig toneelstuk komen personen voor, die het humanisme een veeg uit de pan geven. Soms doet de schrijver dat zelf, als hij nl. geen andere dan zekere verouderde vormen van humanisme kent, die onvoldoende weerbaarheid bezaten tegen moderne ontmenselijking. Want de kunstenaar gaat het niet uitsluitend om het verbeelden van een proces van ontmenselijking. Zijn eigen schepende werkzaamheid is een verweer tegen dat proces. Een rinoceros maakt geen kunst. Vandaar dat de kunstenaar uitziet naar bondgenoten in dat verweer.

In verscheidene boeken, waarin mensen tot robot of dier zijn geworden, is er nog één menselijk wezen over, dat protesteert. Een laatste rest van de mensheid of een nieuw begin. Bij Ionesco in het toneelstuk *Rinoceros*, is er ook zo eentje. Hij wordt ons gepresenteerd als het minst weerbare mannetje in de wereld der toekomstige rinocerossen. Een heel gewoon man-

netje, een uit de massa. Hij onderscheidt zich in niets van de anderen dan dat hij geen aandeel heeft in de vervalsing van het gevoel, de drogredenen, de onverschilligheid voor echte menselijke waarden. Hij kan zich nauwelijks handhaven en beweegt zich als een verschrikte en telkens verstrikte verschijning temidden van de aspirant-rinocerossen. Hij gelooft in de liefde, hij weet wat vriendschap is, hij voelt dat het lot van de medemens hem aangaat. De schrijver legt in hem al de menselijkheid die de anderen niet meer nastreven. En naar mate die anderen met genoegen verdierlijken, groeit in het oorspronkelijk machteloze mannetje het protest. In zijn angst net als de anderen te worden, in zijn radeeloosheid om de verbeestelijking, wordt hij zich bewust van zijn plicht de menselijkheid te verdedigen. Aan het slot van het stuk staat hij omgeven door uit het duister log en zwaar opdrukkende rinoceroskoppen, omgeven door het loeiende geknor van die beesten, hij alleen, de enige mens, vastbesloten zijn menselijkheid tot het laatste te handhaven.

In een dergelijke toneelverbeelding zit een heel stuk van de situatie van het moderne humanisme. De schrijver laat duidelijk merken, dat de hele gewone mens, die gelooft in de waarden van de menselijkheid, de juiste keuze doet. Het mannetje heeft niets bijzonders aan zich dan het diepe besef van zijn mens-zijn. Dat is zijn zekerheid, die hij tegen alles in handhaaft. Levend van dat besef uit kan hij niet voor de volle honderd procent werkezel zijn en nog niet voor één percent het stompzinnige massadier neushoorn dat, met zijn lompe poten alles vertrappend, redeloos om zich zelf en zijn soortgenoten rondraait. De schrijver laat ook duidelijk merken dat wie het met de menselijkheid waagt een hachelijke kans heeft dat hij slaagt. En de toeschouwer geeft het mannetje aan het slot vrijwel geen kans. Maar zijn sympathie is ontegenzeggelijk met hem. Onze sympathie eveneens. Wij herkennen veel van wat ons beweegt in Don Quichotte.

Zo eenzaam en vertwijfeld als dat mannetje temidden van de opdringende rinocerossen zien we het humanisme soms staan in de wereld. In onze dagen ontrolt het proces-Eichmann nog eens het tafereel der verschrikkingen, die het gevolg zijn van het misbruik van het intellect en van de gevoelsvervalsing. In de verbeelding van Ionesco is het humanisme een kleine man, die door iedereen wordt verlaten en dus zal moeten ondergaan. In de werkelijkheid is het humanisme net zo zwak en net zo sterk als er minder of meer mensen zijn die, evenals de held van Ionesco, de verantwoordelijkheid voor hun mens-zijn niet willen prijsgeven.

B.C.

Uitgave van het Humanistisch Verbond — Verschijnt om de veertien dagen
16e jaargang no. 11 — 3 juni 1961

Kritisch allerlei

De Duitse Bondsdag heeft vorige maand een dag verstek laten gaan, omdat niet het vereiste aantal parlementsleden aanwezig was om de vergadering te kunnen openen. Dat is op zichzelf misschien nog niet eens zo verwonderlijk, maar het wordt merkwaardiger als we weten dat die leden niet waren gekomen, omdat zij op de televisie een voetbalwedstrijd wilden volgen. Tevergeefs hadden zij de voorzitter, Gerstenmaier, verzocht de vergadering uit te stellen, maar vermoedelijk had deze teveel gevoel voor proporties. Hij weigerde en – wat hij naar wij uit kranteverslagen opmaken bij voorgaande gelegenheden ook al eens had gedaan – hij gelastte dat er binnen een bepaalde afstand van het parlementsgebouw geen televisietoestellen mochten worden ingeschakeld op het moment van die wedstrijd. Maar de dames en heren spijbelden eenvoudig, en daar is de grote-mensendemocratie niet tegen opgewassen. Wel een vreemde wereld waarin wij leven.

Misschien heeft u ook gelezen, dat er in Duitsland een aantal arbeiders op staande voet ontslagen zijn, omdat ze om dezelfde reden van hun werk wegbleven, nadat hun baas een verzoek daartoe had geweigerd. Dat waren vaders van kinderen... Wat moet er van die arme kinderen terecht komen?

In Duitsland staan verkiezingen voor de deur en dat is in het land goed te merken. Verkiezingen plegen, zo denken wij wel eens in ons idealisme, het gevoel voor democratische verantwoordelijkheid te versterken. Dat idealisme van ons heeft echter wel een schok gekregen toen de correspondent van het Algemeen Handelsblad uit Bonn meldde:

„50% van de Duitse vrouwen heeft er geen idee van wat het woord oppositie betekent. Noch in de „Treudeutsche Wohnküche“ noch in het parlement kunnen zij zich verzet tegen de heer des huizes voorstellen. Zij poetsen de schoenen van de echtgenoot, omdat deze bezigheid een man onwaardig zou zijn, en zij nemen blijkbaar aan, dat de volksvertegenwoordigers om het volk precies te vertegenwoordigen de schoenen van de ministers likken. Gelukkig weten vele leden van Bondsdag en Bondsraad wel beter.”

Het leek ons een gekleurd beeld, maar als er iets van waar is, is dat al triest genoeg. Wij hebben trouwens redenen om aan te nemen dat de volgende waarheid niet alleen voor Duitsland opgaat:

„90% van de Duitse vrouwen kan geen antwoord geven op de vraag wat eigenlijk de Bondsraad is. 84% interesseert zich allerm minst voor politiek (trouwens 54% van de mannen evenmin). Op grond waarvan zij hun stem uitbrengen? Als de prijzen stijgen, zo redeneren

ze, is de regering slecht. Als zij dalen of gelijk blijven, goed. 66% spreekt daarom gunstig over minister Erhard, slechts 20% over de minister van defensie Strauss.

Een dergelijk resultaat van een onderzoek naar de openbare mening maakt de handleiding begrijpelijk, die de regeringspartij heeft gestuurd aan al haar potentiële kandidaten bij de a.s. verkiezingen. Spreek niet te veel over politiek, zo lezen we. Laat dat maar over aan de hoge heren. Vertel liever over uw hobby's, over uw zwakheden, over uw middelmatige cijfers op school, dat horen de mensen graag. En maak als het even kan een grapje.”

Wij zeiden al dat het probleem dat uit deze cijfers spreekt, zeker niet typisch Duits is. Verkiezingskermis, -circussen en andere manoeuvres die de aandacht van de werkelijke problematiek moeten afleiden en die „de partij” moeten helpen verkopen als was het een nieuw merk margarine, beangstigen ons ook in andere landen. En zelfs in ons eigen toch bij uitstek democratische land vragen wij ons af en toe wel eens af, of de politieke leiders nu werkelijk wel dat democratisch verantwoordelijkheidsgevoel van het volk in de eerste plaats op het oog hebben. De partijen zijn zulke giganten geworden, zij hebben een dergelijk apparaat moeten opbouwen, dat de invloed van ieder lid afzonderlijk relatief steeds kleiner wordt. Het appèl dat alle partijen, omdat ze van een bepaalde constante ahang wel zeker zijn, trachten te doen op de zogenaamde vlottende kiezersmassa – die ook in ons land steeds groter schijnt te worden – doet, zoal niet hun beginselen, dan toch hun programma's steeds meer op elkaar gelijken. De keus wordt ook de politiek geïnteresseerde daardoor steeds moeilijker gemaakt. Aan de ene kant heeft hij het gevoel binnen zijn partij, binnen het geweldige apparaat dat op zijn beurt met handen en voeten aan allerlei verantwoordelijkheden en verworvenheden vastzit, geen wezenlijke invloed meer te kunnen uitoefenen. Aan de andere kant merkt hij een ogenschijnlijk steeds groeiende gelijkvormigheid van de partijen. Wij vragen ons wel eens af of men zich in leidinggevende kringen deze problematiek wel bewust is. Nog steeds is in tal van organisaties – het probleem blijft waarlijk niet tot de politieke partijen beperkt – de algemene vergadering, het congres, formeel de hoogste leidinggevende instantie. Dat in de praktijk een beperkt aantal hoofdbestuurders, een handjevol dagelijks-bestuursleden, bijstaan door een in omvang steeds toenemend administratief apparaat de dienst uitmaken, erkent men naar onze mening vaak onvoldoende. Het blijkt in de praktijk vaak uiterst moeilijk de genoemde impasse te doorbreken, en mis-

schien is dat wel een van de redenen waardoor over de gehele linie zo weinig belangstelling voor de politiek, zo weinig belangstelling voor eigenlijk iedere vorm van organisatie blijkt. Men heeft het gevoel goed te zijn voor de contributie – misschien wordt men ook nog wel lid om het „goede doel” te steunen, zoals men ook lid wordt van het Rode Kruis –, maar men ontbeert wezenlijke invloed op het beleid.

Soms is men in leidinggevende kringen ook wel een beetje bang van die invloed. Wat kan een leek immers oordelen over de gecompliceerde zaken waar de leiding mee van doen heeft? Dat mag zo zijn, maar men begeeft zich met die redenering op een hellend vlak en men heeft al aardig wat stappen gezet in de richting van de dictatuur. Misschien is het nuttig dat u over dit aspect van onze democratie eens filosofeert. Misschien komt u tot andere conclusies dan uw redacteur, misschien ook bent u het met hem eens. Maar in dat laatste geval is er toch alle aanleiding binnen uw eigen democratische groep, binnen uw eigen partij of welke organisatie dan ook, actie te voeren voor een zodanige organisatievorm, dat ieder lid ook werkelijk bij op zijn minst de grote lijnen van het beleid wordt betrokken. De wijze waarop dat moet geschieden kan in verschillende groeperingen anders liggen. Laten wij in ons eigen Humanistisch Verbond, dat nog niet zo'n gigant is (aan één kant helaas...), dat nog niet zo'n kolossaal apparaat heeft opgebouwd, niet verzuimen de leden – maar dan ook alle leden – in het werk te betrekken. En laten wij niets nalaten om al die leden, buiten die formele jaarvergadering om, in de gelegenheid te stellen werkelijke invloed uit te oefenen op de beleidslijn in dat werk. Democratie is niet alleen een stelsel, het is ook een leefwijze.

Moesten wij in ons vorig nummer een Brussels blad citeren dat zijn lezers op kinderlijke wijze over het humanisme voorlichtte, wij kunnen daar gelukkig aan toevoegen, dat er door onze merendeels katholieke zuiderburen ook wel betere voorlichting wordt gegeven. De Antwerpse Gids bevatte enige tijd geleden een verslag over een lezing van prof. Ladrière te Brussel. Het spijt ons die lezing gemist te hebben, waarin prof. Ladrière stelde, dat de Westeuropese leefwijze en cultuur steeds meer in de andere werelddelen wordt overgenomen. Maar de vraag rijst wat nu eigenlijk het wezenlijke van die cultuur uitmaakt.

„De vraag kan gesteld worden wat het geheel van dit Westers patroon is, dat zich in de wereld verspreidt, in weerwil van de politieke verhoudingen. De Westerse wereld wordt veelal gekenmerkt als een vermenging van het Grieks-Latijns humanisme met de joods-christelijke traditie. Wat dit laatste betreft, kan echter de mening worden vooropgezet dat de wereld van he-

den een post-christelijke wereld is. Verder stellen wij ook vast, dat het Grieks-Latijns humanisme blijkt plaats te maken voor een ander humanisme, meer technisch, wetenschappelijk, en minder literair georiënteerd.”

Er is natuurlijk nog wel iets meer over dat humanisme te zeggen, maar dat paste niet in het betoog van prof. Ladrière. In ieder geval is er in de Antwerpse Gids een reëel stuk voorlichting opgenomen, waar de heren van de Standaard hun voordeel mee kunnen doen.

Dat men in Amerika, in tegenstelling tot het steeds meer in een uitzichtloos isolement geraakte Zuid-Afrika, nu eindelijk wel eens van die rassengelijkheid af wil, heeft president Kennedy al bij verschillende gelegenheden bewezen. Hij pleegt daarbij drastisch op te treden, zoals uit dit stukje uit De Groene blijkt:

„Het Amerikaanse Genootschap van Fotografen is koortsachtig op zoek naar een negerfotograaf die lid wil worden. De reden daarvoor is, dat president Kennedy, die is uitgenodigd om als eregast aan te zitten bij het diner dat het genootschap binnenkort zal geven, verklaard zou hebben dat, ten bewijze dat het genootschap niet aan rassendiscriminatie doet, hij tenminste één negerfotograaf aan tafel wil zien. Anders komt hij niet.”

Over rassendiscriminatie gesproken, wist u dat men in Canada tobt met de gevolgen van het veelvuldig vertonen van „Westerns” op het televisiescherm? De Wild-West-films, die steeds bijzonder nadrukkelijk het accent leggen op de overwinning van de blanke pioniers op de roodhuiden, bezorgen de indianen, die vooral in reservaten nog bij elkaar leven, niet alleen een minderwaardigheidscomplex, ze zorgen ook voor een fikse superioriteitswaan bij sommige blanke schooljongetjes, die hun indiaanse klasgenootjes als een soort primitieve wilden beschouwen. Het is zelfs voorgekomen, dat die indiaanse jongens op weg van school naar huis werden afgetuigd. Gelukkig gaan er stemmen op, het onderwijs een belangrijke rol te laten spelen bij deze integratie, en ook in de geschiedenisboekjes te laten uitkomen, dat de tijden van weleer voorbij zijn. Neen, wat ons betreft dan nog maar liever die Westduitse voetbalwedstrijd op de t.v.

In mijn leven

*In mijn leven, steeds uiteengerukt
Door de vlagen waar 'k aan blootsta
Daar 'k niet kan hechten aan liefde en geluk
Die mij zullen drijven tot ik doedga,
Ontstaan soms plotsling enkle plekken
Van een stilte zoo onaangedaan,
Dat ik geloof in slaap te zijn gekomen
Bij de diepten waar geen onderstromen
Meer door 't eeuwig stilstaand water gaan.*

J. Slauerhoff.
Uit: Verzamelde Gedichten.
Nijgh en van Ditmar, Rotterdam.

*„Marcheer of kreppeer!
De bestemming van legionnaires is
te sterven in de strijd”
(Motto van het Vreemdelingenlegioen)*

Het Vreemdelingenlegioen

Met het naderen van het vredesverdrag tussen Frankrijk en een onafhankelijk Algerije nadert tevens het einde van Frankrijks Légion étrangère: het Vreemdelingenlegioen. Haar „werk”-terrein zal dan zodanig ingekrompen zijn, dat een groot deel der soldaten overbodig geworden is: het einde van een huurlingenbende met een bloedige historie.

Het Legioen werd opgericht in de tijd van het ontstaan der imperia, de tijd van het imperialistische denken. In de heftige oorlogen in Noord-Afrika, waar Frankrijk haar koloniale rijk veroverde, werden enorme aantallen soldaten gebruikt en verbruikt. Er was aanvulling nodig en deze werd gevonden na de Juli-revolutie van 1830. Politieke vluchtelingen, avonturiers en deserteurs waren ruimschoots voorhanden: het Vreemdelingenlegioen begon haar bestaan.

Deze naamloze en rechteloze figuren gaven bovendien bijzonder weinig last. Met of zonder verzorging, met goede uitrusting of met slechte: er was maar één mogelijkheid voor hen: „Marche ou crève” („marcheer of kreppeer”).

Tot aan de eerste wereldoorlog bleef de wervingstactiek dezelfde: geput werd uit de maatschappelijke onderlaag. Overal waar het koloniale rijk versterkt of uitgebreid werd, was het legioen te vinden: Afrika, maar ook Mexico (omstreeks 1863). Een ieder, die iets op zijn kerfstok had, voortvluchtig was of andere redenen had de maatschappij te ontlopen, ging het Vreemdelingenlegioen in en werd daar „beschermend” opgenomen. Kwijtschelding van straf was de belangrijkste aantrekkingskracht.

Na de eerste, en vooral na de tweede wereldoorlog veranderde de wervingstactiek. Behalve uit de stroom van avonturiers en misdadigers werd nu ook geput uit de krijgsgevangenenkampen. De toestanden in deze kampen waren vaak allerellendigst en de vooruitzichten, om ontslagen te worden en in een leefbare wereld terecht te komen, waren klein.

Hiermee is het dan ook te verklaren, dat zo'n groot gedeelte van het Legioen gevormd wordt door Duitsers: 70 tot 80 procent. Vooral in de winter van 1945-1946, toen de rantsoenen in de krijgsgevangenenkampen steeds minder werden (in het kamp bij Rennes, waar zo'n 10.000 Wehrmacht-soldaten zaten, zou het dagrantsoen 200 gram brood en 8 gram vet geweest zijn, terwijl de lieden in de SS-kampen er nog ongunstiger voor stonden), meldden zich enorme aantallen aan bij het Franse leger. Hun beloning was dan kwijtschelding van straf voor wat er in het verleden gebeurd was en betere voorzieningen.

De juiste cijfers zijn moeilijk na te gaan – de Franse regering deelt vrijwel niets mee over haar Légion étrangère –, maar een getal van 150.000 jonge Duitsers (alleen jongeren werden geaccepteerd) voor de jaren 1945, 1946 en 1947 is niet aan een te hoge kant. Van 1945 tot 1954 is het getal van gerecruteerde Duitsers meer dan 230.000 man. Bovendien hebben de Franse autoriteiten ijverig gebruik gemaakt van de mogelijkheid, die geboden werd door de bezetting van een deel van Duitsland. Een constante stroom van Duitsers werd aangeworven of geronseld in Duitsland zelf, zonder dat de Duitse autoriteiten konden of wilden ingrijpen.

Daarnaast bleven de aankomende legionnaires komen uit de andere Europese landen. Vluchtelingen van achter het ijzeren gordijn konden er terecht, alle soorten van avonturiers werden met open armen ontvangen en bij anderen waren moeilijkheden thuis dikwijls redenen om het Legioen in te gaan. Trouwens, het ronselen kwam niet alleen voor in Duitsland: ook in Frankrijk zelf, in Spanje en in België gebeurde dit. Zo leverde een Belgische jongen, die geronseld was, diplomatieke moeilijkheden op aan Frankrijk, toen bleek dat het hier een ministerszoon-tje betrof.

Voor al dankzij een aantal – ook in Nederland vertoonde – films, die het met de waarheid niet al te nauw namen, heeft er altijd een waas van romantiek gehangen om het Legioen. Romantiek, die niet bestaat en nooit bestaan heeft. De propaganda voor het Legioen heeft na de tweede wereldoorlog weinig weerstand ondervonden: de zwijgzaamheid van een belangrijk deel van de grote pers is verklaarbaar als men weet, dat het Vreemdelingenlegioen deel uitmaakt van de NATO-legers; verklaarbaar, maar niet goed te praten.

Het Legioen is als internationale vergaarbak weinig geliefd bij het „gewone” Franse leger, en zeker niet bij de bevolking. Haar taak is het uitvoeren van het vuile werk van het leger. Overal waar de strijd bijzonder gevaarlijk of bijzonder immoreel is (uitmoorden en platbranden van dorpen als represaille-maatregel, „verhoren” van gevangenen, e.d.), daar wordt het Legioen ingezet. „Zachte” jongens zijn onbruikbaar. Het officierscorps bestaat voor een belangrijk deel uit oud-onderofficieren van de SS, en dit corps zorgt er wel voor, dat de mannen „hard” worden. Wie niet aan executies en martelingen wil deelnemen, tracht men ertoe te pressen. Voor de nieuwkomer in het Legioen zijn er twee mogelijkheden: vluchten of er onder door gaan. Ondanks de zware straffen die op vluchten staan (lijfstraffen, vaker de doodstraf) en de enorme moeilijkheden die zich voordoen bij het vluchten, komen pogingen tot desertie nog altijd voor. Pogingen, want slechts een klein gedeelte slaagt erin, werkelijk te ontkomen. Degenen die bijvoorbeeld van de troepentransportschepen sprongen bij het passeren van het Suez-kanaal op weg naar Indo-China, werden door de Engelsen weer aan Frankrijk uitgeleverd.

Er komen slechts weinigen terug uit het Legioen. Een handjevol vluchtelingen, en verder alles, wat afgekeurd is voor verdere dienst: invalide. Gewoon ontslagen worden er maar heel weinig. De terugkomers praten in de regel maar zelden over het Legioen. Slechts een enkele maal horen we bijzonderheden van hen, die er in gezeten hebben. Zo lazen we onlangs in „Pharetra”, het blad van de Vrije Universiteit-studenten, een interview met P. Moorman, ex-legionnaire, geronseld en later ontvlucht. We citeren slechts enkele zinnen.

„In het huis waar de andere vrouwen opgesloten waren, hebben we twee handgranaten gooid. Ik heb er met tranen in m'n ogen naar staan kijken. Ik had een Belgische vriend, die in Zeralda, dat is vijf en twintig kilometer van Algiers, een vierjarig meisje ophing aan haar haren en toen haar strot doorsneed voor de ogen van haar moeder... Het is één moordenaarsbende, het hele Legioen – al die képi blancs.”

„Er was een Nederlandse luitenant, een oud-SS'er die mij dwong bij de behandelingen toe te kijken. Hij wilde mij namelijk, omdat ik ook Nederlander was, bevordering laten maken. Hoe wreder je bent, hoe beter het is, hoe eerder je bevorderd wordt. Ik begrijp niet dat ik er niet flauw bij ben gevallen. Ik werd er helemaal koud van en kreeg tranen in mijn ogen. Ik stond er met witte lippen bij. Maar ik deed er niet aan mee. Want mijn wil breken ze niet.”

Een dergelijke uitspraak als van P. Moorman staat niet alleen. Zodra men meer materiaal bijeenbrengt over het Legioen, komt men dergelijke beschrijvingen tegen. Een man als die Nederlandse oud-SS'er is geen uitzondering, maar een „normaal” verschijnsel in het Vreemdelingenlegioen.

Het heeft weinig zin, om de geschiedenis van de képi blanc's precies na te gaan: een aaneenschakeling van de koloniale onderdrukingsoorlogen geeft weinig meer dan het beeld van terreur. De „helden van Dien Bien Phoe” brachten ellende in Indo-China en verrekten in de jungle. Nationaal prestige en kolonialistische doordrijvers triomfeerden over alle verstand. Corrupte zakelijke belanghebbers konden niet inzien, dat het tijdperk van koloniale heerschappijen voorbij is en dat de onderdrukte volkeren hun vrijheid en onafhankelijkheid eisen. Het Vreemdelingenlegioen is een werktuig uit het koloniale tijdperk. Zinloos, nutteloos worden levens vernietigd. De soldaten van het Legioen zijn bestemd om te sterven. Toen Dien Bien Phoe bijna gevallen was, werden nog eens 3000 parachutisten met Amerikaanse vliegtuigen naar Indo-China gebracht. Ze hadden nog nooit gesprongen. Voor ze werden afgeworpen, had men ze dronken gevoerd. Vrijwel allen sprongen in de dood.

Algerije: zeven jaren van verwoesting en uitmoording. Het laatste grote „werk”-terrein van het Legioen werd omgewoeld. Nog steeds meende men de loop van de geschiedenis te kunnen tegenhouden, het tijdperk der imperia te kunnen laten voortbestaan. Het blééf en het blijft echter een dwaling, een misdadige dwaling, een dwaling van misdadigers.

Als het Vreemdelingenlegioen zal worden opgeheven, blijft het voortbestaan in de hoofden en in de geschiedenisboeken van de zo onderdrukte volkeren.

Het Vreemdelingenlegioen: een misdadige dwaling, een dwaling van misdadigers.

Rudi Wolf

Een analyse van het antisemitisme

De herdenkingen in de afgelopen meimaand, maar vooral het proces-Eichmann confronteerden ons niet alleen opnieuw met de oorlogsgruwelen maar ook met het raadselachtige verschijnsel van het antisemitisme. Raadselachtig, want ondanks alle beschouwingen en theorieën, die hierover ten beste zijn gegeven, zal niemand durven verkondigen, dat dit probleem al aan een oplossing toe is.

Onverklaarbaar is dit niet. De psychiater H. Keilson wijst er in een artikel „Vooroordeel en haat; een psychologische bijdrage tot het probleem van het antisemitisme” (Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid, maart 1961)* op, dat het probleem „haat” wetenschappelijk nog weinig bewerkt is. Ook de wetenschappelijke belangstelling voor de misdadiger, de mens, die hoe dan ook crimineel wordt, is van recente datum. De schrijver heeft zich reeds eerder met het verschijnsel van het antisemitisme beziggehouden in een opvallend boek, in romanvorm geschreven: „In de ban van de tegenstander”.

In het antisemitisme spelen uiteraard verschillende factoren, religieuze, economische en politieke, een rol. Maar, zo zegt Keilson, van welke kant men dit verschijnsel ook benadert, religieus, economisch of politiek, de Joden hebben door alle tijden heen als zondebok gefungeerd. Of het nu de dood van Christus, de zwarte pest, vergiftiging van drinkwater, sociale en politieke crisistijden betreft, zoals de „Protocollen der wijzen van Sion” en Hitler's „Mein Kampf” aanvoeren, uit alles blijkt, dat het creëren van een zondebok een *psychologische noodzaak* was. De auteur heeft het vraagstuk hiermee teruggebracht tot de psychologische achtergronden. Voor hem is het antisemitisme, ongeacht tijd, plaats en decor, het drama van menselijke vooroordeel en haat. Reeds uit het oude Testament weten wij welk een belangrijke rol de zondebok speelt, het dier, dat, beladen met de zonden van een gemeenschap, de woestijn wordt ingestuurd of als offer geslacht wordt. Ook Christus is volgens Johannes „het Lam Gods”, dat de zonden der mensen op zich neemt. De therapeutische praktijk laat zien, hoe een mens, die faalt in eerste instantie geneigd is de schuld van dit falen buiten zichzelf te zoeken en een schuldige aan te wijzen ter verlichting van zijn schuldgevoel. De Jood is voor de antisemiet een beeld, een projectie. „Les antisémites ne connaissent point les Juifs” zegt Péguy terecht; de antisemiet heeft een „abstract” beeld van de Jood op het oog, gedistilleerd uit het prae-logisch bestaan van zijn vooroordeel, waarin de algemeen-menselijke neiging te generaliseren, te simplificeren en natuurskrachten of gehele naties te personifiëren, zich botvieren, aldus Keilson. Tot welke „conclusies” dit vooroordeel kan voeren, bewees de auteur Christian Polémon, die in 1938 in zijn boek „Hitler, Créature et Instrument d'Israël” zelfs beweerde, dat Hitler een duivelswerktuig der Joden was, die een afschuwelijke, bedrieglijke comédie opvoerde!

Door haat kunnen collectiviteiten een enorme kracht ontwikkelen, zij het dan ook een kracht die tot collectieve misdaad en oorlog leidt. Men denke in dit verband aan de uitspraak van Freud: „Man fragt sich nur besorgt ab was die Sowjets anfangen, nachdem sie ihre Bourgeois ausgerottet haben.” Volgens Keilson is het ventileren van agressiviteit een psychologische voorwaarde voor het functioneren van de groep.

In de „Unesco-Courier” heeft Léon Poliakov het vorig jaar de stelling geponeerd, dat er enig verband bestaat tussen modern antisemitisme en christelijk-theologisch antisemitisme. Deze opvatting werd in het januarinummer van dit jaar bestreden door Father Yves Congar, die o.m. opmerkte: „There has also been and still is a Moslem anti-Semitism as well as a Soviet anti-Semitism which have no connexion whatever with the doctrinal anti-Semitism of Christians” (Er is ook geweest en er is nog een

mohammedaans antisemitisme evenals een Sowjet-anti-semitisme, die geen enkel verband houden met het leerstellige antisemitisme van christenen), m.a.w. het is onjuist de bron van het antisemitisme bij de christelijke opvattingen over Jezus' kruisiging door de Joden te zoeken. Ook Keilson gaat in zijn beschouwing dit probleem niet uit de weg. De christelijke wereld heeft in de 13de eeuw in de figuur van Ahasverus, de Wandelende Jood, haar gevoelens t.o.v. de Joden tot uitdrukking trachten te brengen, merkt Keilson op. Ahasverus, die weigerde Jezus op Zijn gang naar de Calvariëberg te laten rusten, werd gestraft met een eeuwige zwerftocht, van land tot land. In deze Ahasverusfiguur ligt een sentiment opgesloten, dat misschien één van de merkwaardigste aspecten van het antisemitisme is. Keilson wil echter allerminst de spanning tussen christenen en joden, gevolg van godsdienstige tegenstellingen, gebruiken als historische verklaring van het antisemitisme. Voor hem is het antisemitisme in de eerste plaats een projectieverschijnsel. Er zijn individuen en groepen, die met de meest primaire vragen van hun eigen „kaal bestaan” * en ook met zichzelf geen raad weten en een tegenstander moeten creëren, in wiens door hen zelf ontworpen beeld zij zich moeten spiegelen. Wat men in zichzelf machteloos haat, moet men in de ander vernietigen. Angst en onzekerheid richten zich op een (machteloze)

tegenstander. Een leus als „Deutschland erwache, Juda verrecke” bewijst dat men het eigen, onzekere bestaan afhankelijk stelt van de vernietiging van de ander. De macabere liefhebberij van het verwoesten van Joodse kerkhoven, het doden van reeds overledenen, de poging de dood te doden, veronderstellende, dat het eigen leven zich dan krachtiger kan ontplooiën, past als sluitstuk in een keten, die door de angst wordt gesmeed. Wanneer men, zo concludeert Keilson, alles nog eens kritisch bekijkt, dringt zich de gedachte op, dat de Joden door de plaats, die zij in de niet uitsluitend religieuze geschiedenis der volkeren innemen, ten nauwste verweven zijn met de aspecten van het „kale menselijke bestaan”, en dat de verhouding christen- (of niet-christen) Jood kenmerkend is voor een grenssituatie.

Het artikel van Keilson is een verhelderende bijdrage tot de analyse van een verschijnsel, waarvoor wij de ogen niet kunnen sluiten na alles wat door het proces-Eichmann weer op nieuw aan de orde is gesteld.

Het valt m.i. dan ook aan te bevelen om in onze studiekringen en op huiskamerbijeenkomsten uitvoeriger dan ik hier kon doen, aandacht te schenken aan deze uiteenzettingen van dr. Keilson en ook aan zijn opmerkelijk boek „In de ban van de tegenstander”.

P. Krug

* Uitgave van de Federatie voor de Geestelijke Volksgezondheid J. J. Viottastraat 42, Amsterdam-Z.

* Hoe „kaal” was inderdaad het bestaan van vele invloedrijke nazileiders vóór hun „gloriedagen”? P. K.

Hoe reageren kinderen op films?

Niet het gehele maart-nummer van de Unesco-Courier is aan dit onderwerp gewijd, maar de voorpagina werd wel terecht geïllustreerd met een foto bij het artikel van Gordon Mirams.

Dit artikel geeft in zijn beknoptheid een goed overzicht en inzicht in de psychologische motieven, die een rol spelen bij de vraag: is de film wel geschikt voor mijn kind? Gordon Mirams onderscheidt bij de beantwoording van die vraag 4 leeftijdsgroepen:

- 1) tot 7 jaar (de sprookjesleeftijd);
- 2) van 7 tot 12 jaar, die bekend staat als de Robinson-periode;
- 3) van 12 tot 16 jaar, de periode, waarin de persoonlijkheid van het kind zich ontwikkelt;
- 4) de periode van rijpheid.

Het probleem film en jeugd begint volgens Gordon Mirams op 12-jarige leeftijd, omdat

van nu af aan het bioscoopwezen een sterke aantrekkingskracht op het kind uitoefent. In deze periode wordt beslist of het kind gunstige of ongunstige invloed van de film zal ondergaan. Kortom een interessante uiteenzetting voor ieder ouderpaar, dat problemen op dit gebied met zijn kinderen heeft.

Het maart-nummer is overigens ook om nog vele andere redenen boeiende lectuur: wij noemen slechts het artikel over de Moslem-vrouw van Anne Marie Hussein, het artikel van Jerzy Hryniewiecki over de wederopbouw van Warschau, waarover wij in het westen veel te weinig weten en de bijdrage van Nino Frank over de wereld van de prehistorische mens. Unesco-Courier verschijnt in het Frans, Duits, Engels en Spaans.

„Rural television in Japan”

De televisie heeft in Japan een snelle ontwikkeling doorgemaakt. In 1957 telde Japan zestien televisiestations, waarvan een gedeelte commerciële televisie. In 1957 beschikt men over 600.000 televisie-ontvangtoestellen, maar slechts 1,9 pCt. hiervan was in handen van de plattelandsbevolking, die in Japan toch altijd nog de helft van de bevolking uitmaakt. Blijkens het Unesco-rapport „Rural television in Japan” heeft men nu door een grootscheepse actie gepoogd de conservatieve boerenbevolking voor dit communicatiemedium te winnen. Sociologen, pedagogen en radiospecialisten werden ingeschakeld, die een dertiental programma's samen-

stelden, alle gebaseerd op het thema: De vooruitgang in het dorp. Die „vooruitgang” had niet alleen betrekking op de technische vooruitgang maar tevens op problemen als deze: de toekomst van de jongste zoon, waarom willen meisjes niet met boerenzoons trouwen enz., problemen dus, die ook de sociologen en economen in het westen bezighouden. Uit het Unesco-rapport blijkt, dat de vroegere houding, welke gekenmerkt werd door passiviteit en conservatisme, heeft plaats gemaakt voor een meer open, positieve houding tegenover nieuwe denkbeelden.

Een belangwekkend experiment!

P. Krug

In en Om het Humanistisch Verbond

Mededelingen voor de leden / no. 4

Een nieuwe periode

We beginnen als het ware aan een nieuwe periode in ons bestaan, heeft mr. dr. Roethof gezegd, toen hij op 15 april in de bijzonder mooie zaal van „Odeon” te Zwolle het 14e congres van het Verbond opende. Daar was een allerplezierigste ontvangst in het raadhuys aan voorafgegaan, waarbij de gasten door de burgemeester werden toegesproken op een manier, die er geen twijfel over liet bestaan, dat deze magistraat het georganiseerde humanisme als een zeer belangrijke beweging beschouwde.

Het is gebruikelijk, dat we in dit blad van het congres een verslag geven. Het leek ons echter aardiger, hiervoor een afgevaardigde van één der gemeenschappen aan het woord te laten, omdat de kijk vanuit de zaal anders is dan vanaf het podium. Daarom volgt hier de beschouwing, die wij in het blad van onze Haarlemse gemeenschap aantreffen, waarbij we dan nog willen aantekenen, dat alle toespraken op de band zijn opgenomen, zodat t.z.t. de gemeenschappen hiervan gebruik kunnen maken, om ze op een huiskamerbijeenkomst de leden te laten horen en er eens over te praten.

Congres te Zwolle

Zaterdag

„Bijzonder veel aandacht is de beide laatste jaren in beslag genomen door consolidatie en uitbreiding van de humanistische geestelijke verzorging”, aldus ondervoorzitter Roethof. Hij kon niet in elk opzicht optimistisch zijn, over de wijze waarop men de buitenkerkelijken tegemoet treedt. Juist in de sector van de geestelijke verzorging komt het probleem van discriminatie telkens weer om de hoek kijken: bij de radio, in de IJsselmeerkampen, in de ziekenhuizen, via een moeilijke procedure in de gevangenissen en niet te vergeten ten aanzien van de geestelijke verzorging bij de krijgsmacht.

Hoewel de regering bereid is gebleken tot een niet onaanzienlijke subsidieverbetering voor het vormingscentrum van het Humanistisch Thuisfront acht Roethof de situatie moeilijk, zolang de minister van defensie blijft weigeren humanistische geestelijke verzorgers toegang te verlenen tot de drie onderdelen van de krijgsmacht.

In zijn inleiding tot het jaarverslag noemde Van Praag het humanisme een uitdaging voor de kerk. Evenzeer geldt echter het omgekeerde, als men niet spreekt over de kerk in zijn verstarde, conventionele vormen, maar als bron van echte bezieling voor miljoenen en vormgeving voor een wereldomvattende praktische verantwoordelijkheid. Van Praag releveerde in dit verband het feit van een „ongekende” ontmoeting tussen godsdienst en humanisme overal ter wereld. Onze voorzitter wekte op tot organisatorische versterking van de internationale humanistische samenwerking. Om dit te bereiken onderstreepte hij de noodzaak tot versteviging van de nationale en lokale humanistische gemeenschappen, waartoe ieder zich persoonlijk dient in te spannen.

Niet door kleinzieligheid, door rancune of betweterij, maar uitsluitend als veelzijdige werkgemeenschap kunnen wij, aldus Van Praag, de ons opgelegde taak volbrengen.

Zondag

Op de bijeenkomst van zondagochtend werkten prof. mr. A. D. Belinfante, drs. D. de Vries en mevrouw mr. H. Singer-Dekker taak en toekomst van het humanisme nader uit.

Prof. Belinfante legde daarbij de nadruk op de autonomie van de menselijke persoonlijkheid. Volwassen worden brengt onvermijdelijk een zekere eenzaamheid met zich mee. Niet zonder reden ruilen velen de veilige beslotenheid van het ouderlijk huis later voor het leerstellig gezag van een of andere zuil. De humanist ontwijkt dit probleem niet en hij weet dat het de mens zelf is, die moet beslissen over goed en kwaad.

Gelukkig betekent dit geenszins, aldus prof. Belinfante, dat wij slechts de kans hebben op ons zelf terug te vallen. Het Humanistisch verbond heeft hier de taak de mens te leren volwassen te zijn zonder de hulp van de vaderen moedersymbolen.

Drs. de Vries besprak de gewenste verdieping van het organisatorisch leven en mevrouw Singer de toenemende „vernummering” in een wel eens wat zelfgenoegzame welvaartsstaat. Hoewel in de politiek de strijd is gestreden om een behoorlijke rechtsbescherming en hoewel de economie een wassende stroom van gebruiksgoederen over de maatschappij uitstort, blijken de intermenselijke communicatiemogelijkheden bij herhaling te verstoppelen. Dan ontstaan kortsluitingen tussen leiders en geleiden en wordt de individuele persoonlijkheid in zijn diepste menselijkheid aangetast. In het organisatorisch verband van het humanisme zag mevrouw Singer de plaats om 'n begin te maken met 'n nieuwe menselijke benadering, zij het dat dit geenszins een eenvoudig probleem is, waarbij men de moed moet hebben het met zijn medemensen te „wagen”.

De huishoudelijke punten

De jaarverslagen werden goedgekeurd, na een debat, waarin Schenk (Den Haag) kritiek geleverd had op ons wetenschappelijk blad „Re-

kenschap”. Spreker vond, dat te weinig aandacht besteed werd aan de achtergronden van het moderne humanisme en te veel artikelen op literair gebied werden opgenomen.

De financiële positie van het Verbond is nog steeds een grote zorg voor het hoofdbestuur. Een tegenvaller was de daling van het aantal abonnees op Mens en Wereld. De regelmatige inkomsten kunnen verhoogd worden door een juistere toepassing van de contributieschaal. Meppel stelde voor, dit najaar een actie te starten om de contributiebijdragen te vergroten. Het Steunfonds Practisch Humanisme heeft in 1960 de kosten van de geestelijke verzorging bijna volledig kunnen opvangen. Onder geestdriftige bijval kon Pols, secretaris-penningmeester van het Steunfonds, mededelen, dat hij voor 1961 al een bedrag van f 36.000,- (60 % van het benodigde) voor de geestelijke verzorging namens het Fonds kon toezeggen.

Mevrouw v. d. Molen lichtte uitvoerig het Haarlemse voorstel, om in de jaren dat geen congres plaatsvindt uitgebreide topkaderconferenties te organiseren, toe. Zij wees er op, dat bij de huidige opzet te weinig contact bestaat tussen hoofd- en gemeenschapsbestuur. Namens het hoofdbestuur deelde Polet, organisatiesecretaris, mede, dat zijns inziens de T.K.C. niet het juiste orgaan was voor dit zo noodzakelijke contact. Het hoofdbestuur is echter voornemens spoedig te beginnen met regionale conferenties met de gemeenschapsbesturen. Na deze toezegging trok Haarlem haar voorstel in.

Op een vraag van Waasdorp deelde Bijleveld (H.B.) mede, dat men voornemens is gedurende de zomermaanden „de Ark”, zo te exploiteren dat dit tehuis geen financiële zorg meer behoeft te betekenen.

Een jong en opstandig congres

Wil men dit door de Gemeenschap Zwolle uitstekend georganiseerde congres omschrijven, dan kan men zeggen dat het jong en opstandig was. Jong, omdat hier bleek, dat het nu vijftienjarige Verbond, een tweede generatie er bij gekregen heeft. Opvallend was het aantal jongere afgevaardigden, terwijl ook het Hoofdbestuur onder meer met twee jongere leden, Drs. de Vries en E. T. Hoven, werd uitgebreid. Opstandig, omdat vele malen de vergadering meende staande bijval of dankbaarheid te moeten betuigen. Op zondagmorgen kregen onder meer de beide Zwolse musici Jan Renssen en Kees van Dalen een ovatie na hun muziek, terwijl zondagmiddag „staande” afscheid genomen werd van twee oudere hoofdbestuursleden, Dr. Prins en Coenders.

In dit korte verslag kan uiteraard niet alles vermeld worden over dit wel zeer geslaagde 14e congres van ons Verbond.

Zomerkampen HJB

De Humanistische Jeugdbeweging organiseert dit jaar een tweetal zomerkampen. Deze kampen zijn bedoeld voor jongens en meisjes van 15 tot 23 jaar.

Kamp A: zeilkamp van 15-22 juli.

Dit kamp wordt gehouden in het Friese plaatsje Langweer. Verblijf in een kamphuis, kosten f 40,-.

Kamp B: zeekamp van 19-26 augustus.

In Callantsoog wordt in tenten gekampeerd, 10 minuten vanaf de zee. Kosten f 27,50.

Men kan nadere inlichtingen krijgen en zich opgeven bij A. Coert, Anreperstraat 113a te Assen.

Overeenkomst en verschil

In „Het vrije woord”, tijdschrift van onze Belgische vrienden schreef de voorzitter Dr. Karel Cuypers een artikel ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van ons Verbond. Het leek ons interessant genoeg om het hieronder in zijn geheel af te drukken.

Het Nederlands Humanistisch Verbond is onmiskenbaar de grote broer van het Vlaamse. Immers wij behoren beiden tot dezelfde internationale familie, de Internationale Humanistische en Ethische Unie, en – vergeten wij niet, – de „grote broer” telt een 15.000 leden. De eenheid van taal is voor ons beiden een machtige steun. Sprekers gaan dikwijls in beide richtingen de staatsgrens over.

Het schijnt weinig zin te hebben over onze gemeenschappelijke ideeën te praten. Het is toch vanzelfsprekend dat wij in grote trekken het roerend eens zijn. Daarom word ik als het ware door de omstandigheden gedwongen hier te handelen over het verschil in aanpak. En het komt mij voor dat ook de Nederlanders daarin het meest belang stellen.

Er is inderdaad een zeker verschil in actie. Laten wij de toestand schilderen en laten wij de redenen opsporen. Maar mag ik vooraf vragen deze uiteenzetting als strikt persoonlijk te beschouwen en in geen dele gebonden aan een „officiële” mening van ons Verbond? In grote trekken is de politieke toestand in België aldus: twee grote partijen, waarvan één katholiek en kerkelijk, een ander socialist en onkerkelijk – hoe men het ook draaie of kere! Blijven nog de liberalen, die voor de meerderheid onkerkelijk zijn. Er loopt bijgevolg een scherpe politieke scheidingslijn over kerkelijkheid en onkerkelijkheid (zelfs over klerikalisme en anti-klerikalisme) al vertonen zich tekenen dat zulks in de toekomst niet zó zal blijven, – maar laten wij het huidige nemen. De scheiding geloof-ongeloof brengt mee dat een aanzienlijk deel van het „praktisch humanisme” door politieke groeperingen, door vakverenigingen of door ziekenkassen verricht wordt en het vaak niet gewenst is daarnaast een parallelle humanistische actie te beginnen zoals in Nederland wel het geval is. Vrijzinnigen zijn in België altijd ongelovig omdat er praktisch gesproken geen protestantisme bestaat. Ons voornaamste doel wordt daardoor: de „vrijzinnigen” moeten voortdurend herinnerd worden aan het feit dat zij tweederangsburgers zijn, die wel financieel langs staatskanalen de materiële belangen van de kerkelijke instellingen steunen, doch die haast nooit in een milieu met eigen levensbeschouwing terecht komen als er morele hulp bij te pas komt. Wij denken aan de ziekenhuizen, aan het leger, aan de gevangenis, aan de wederopvoedingsgestichten en aan nog zoveel instellingen, ja, zelfs aan de openbare scholen, waar de katholiek wel recht krijgt (en dikbetaald) op eigen onderwijs, maar waar de humanist moet tevreden blijven met een „neutrale” opvoeding, die in vele gevallen katholiek getint is! Wel bezitten wij een „ongelovige” universiteit te Brussel, die nu steeds meer en meer Nederlandstalige afdelingen krijgt: daar heerst uitgesproken een vrijzinnige wereld- en levens-

beschouwing, gesteund op het vrije onderzoek. Wij koesteren veel hoop in de uitstraling van deze Vlaamse afdelingen.

De Nederlander geeft zich vaak geen duidelijk beeld van onze toestanden. Wij discussiëren niet over geloofszaken: ofwel is men katholiek en volgt men de voorschriften van de kerk, ofwel is men het niet en voelt men zich bevrijd, losgemaakt, „anders”. De vrijzinnige wenst geen vervanging van „waarden” of „toestanden” die hij door het opgeven van het geloof zou verloren zijn. Hij houdt niet van zondagbijeenkomsten zoals Angelsaksische humanisten. Hij voelt zich enigszins onbehaaglijk als hij over geloof of over „bezinning” hoort praten, wat ook de Nederlander veel doet. Onze humanist meent zich verder dan dat. Voor hem is het humanisme nooit een *zuil*, omdat het nooit in *gelijk welke gedaante*, die hij zich voorstelt, aan „geloof” kan doen denken. Het gebruik van het woord *religie*, zo gewoon in de terminologie van de Angelsaksers en zelfs van de Duitsers, is al genoeg om de meesten van ons volkomen af te schrikken. Het klinkt in vele oren verwant aan obscurantisme. Let wel, ik stel vast, ik keur noch goed, noch af.

Men vergete niet dat wij sterk beïnvloed geweest zijn en nog worden door het Franse rationalisme en de Franse clarté. Wij staan zelfs in zeker mate wantrouwig tegen elk irrationalisme bij sommige vrijzinnigen, dat wij dikwijls als oprecht, snobistisch of reactionair aanzien.

Dat alles geeft beslist een eigen kleur aan ons humanisme. In feite interesseren de discussies over geloof en ongeloof, over klerikalisme en anti-klerikalisme ons niet meer, omdat wij de pretentie hebben dat stadium voorbij gestreefd te hebben. Wij vrezen thans veel meer de nieuwere sociale verschijnselen die de persoonlijkheid van de mens ernstig bedreigen, propaganda, hersenspoeling, massaficatie met de middelen, radio, film, televisie.

Vergeleken met de Nederlanders, wat presenteren wij voor speciaals? Vooreerst onze bijeenkomsten, die gewoonlijk *debatten* zijn, meestal met een reële, *actuele* inslag, of informatief *wetenschappelijk*. Verder beschikken wij over een halfmaandelijks tijdschrift „Het Vrije Woord” en over een onregelmatig verschijnende reeks „cahiers”: Diogenes.

En wij hebben ook een zekere praktisch-humanistische activiteit te Brussel en te Antwerpen, evenwel „kwantitatief” niet te vergelijken met die van de Nederlanders, ook enigszins „anders”. Wat wij echter als kostbaars in ere houden zijn heel speciale vormen van aanpak geboden door de leergangen in de Rijksscholen, met onze bloeiende Werkgemeenschap van Leraren Ethiek, de debatgroepen bij de leerlingen en de komende oudersverenigingen en wij hebben onze radio- en televisieuitzendingen. Wij bestrijken door deze actiemiddelen een zeer uitgebreid veld en onze tegenstanders zijn zich daar goed van bewust. Deze werking slurpt al onze beschikbare krachten op, erger, ze gaat vaak onze krachten te boven.

Wij vragen een belachelijk laag lidgeld: 50 F per jaar, zonder de publicaties natuurlijk die wij aan kostprijs leveren. De Belg is immers lid van zoveel verenigingen!

Door de politieke toestand voelt de Belg vaak zijn vrijzinnig geweten gesust door een vereniging te steunen die buiten andere óók humanistische principes heeft! Dat remt ons. Onze leden recruterende wij het meest onder de hogere middelbare intellectuelen. Wij zijn ook te veel een leger van officieren. Dat is tegelijk een zwakte en een kracht: het brengt een uiterste differentiatie in de meningen! Wij vragen niet beter dan een bredere belangstelling in de andere volkslagen.

Een ernstige belemmering brengt de tweetaligheid van ons land. In het Vlaamse land loopt het taalgebruik enigszins parallel met het politieke progressieve denken. Franssprekenden zijn in Vlaanderen vaak reactionair, ik zeg voorzichtigheidshalve „vaak”! Zij hebben soms racistische vooroordelen tegenover de Vlaamssprekenden en tegenover de Nederlandse taal. Wij kozen bijgevolg niet een tweetalige Belgische actie, die in Vlaanderen geen weerklink en geen kracht kan vinden en beperkten ons tot een uitsluitend Nederlandstalige actie. Alhoewel wij sterke en zeer vriendschappelijke betrekkingen onderhouden met vele Franssprekende „humanisten”, kunnen wij ze er niet toe bewegen een Verbond te maken. De redenen liggen in de nationale toestanden, die voor de Franssprekenden het humanisme nog méér over allerlei politieke en syndicale activiteiten verdelen. *Het humanisme bestaat* en is er zelfs machtiger dan bij ons, het komt er evenwel moeilijk toe zich te organiseren. Zo is het ook in Frankrijk. De Franssprekende humanist is individualist en beschouwt dit als een kernmerk van zijn waardigheid! Onze „rationalisten” langs Franssprekende zijde, kunnen b.v. vergaderingen beleggen, waarop aantallen malen méér aanwezig in één stad komen dan zij leden in gans het land hebben. Die aanwezigen worden n.l. nooit „lid” van een groepering! Onze tegenstrevers weten echter wel dat al deze „potentiële” leden op een bepaald ogenblik kunnen gereed staan. Daarom is ook de waakzaamheid van een Humanistisch Verbond in ons land van zulke grote betekenis. Het verenigt tenslotte zelfs zonder lidmaatschap *alle* vrijzinnige intellectuelen en het bereikt continu langs deze om de grote massa. Wij doen ons best te zijn: *het vrijzinnig geweten van ons land*.

Dat wij als een verbond bestaan, een verbond met een speciale en opvallende rol, danken wij vooral aan het Nederlandse Verbond. Zonder het Nederlands H.V. zou er wellicht bij ons niemand aan gedacht hebben een dergelijke organisatie op te richten. Dat de jonge broer in enkele van zijn trekken en in zekere vormen van zijn karakter van de oude verschilt was te verwachten. Wij vinden zulke toestand natuurlijk goed, en we hopen dat de Nederlanders deze mening delen! Door onze verschillen in details blijft ons gesprek levendig en interessant en zo behoeden wij elkaar voor eenzijdigheid en verstarring – wel het ergste gevaar voor humanisme. Samen kunnen wij het universeel humanisme opbouwen met onze ondervindingen op een zeer uiteenlopend terrein. Aldus hebben alle humanisten ter wereld er belang bij dat wij de diversiteit in onze opvattingen en activiteiten als een rijkdom uitbuiten en dat wij aldus onze familiebanden nog steviger aanhalen. Wij wensen het Humanistisch Verbond in Nederland, onze oudere broer, op zijn vijftiende verjaardag nog veel succes toe!

Studie-weekend H.J.G.

De Humanistische Jongeren Gemeenschap houdt een studieweekend over de atoomwapenpening op 17 en 18 juni in het Van Nispenhuis, Stadhouderskade 55 te Amsterdam. Kosten f.1,25, terwijl reiskosten boven f.7,- vergoed worden. Men wordt bij Amsterdammers ingekwartierd.

Belangstellenden kunnen zich tot uiterlijk 10 juni aanmelden bij Marianne van Ackooy, Reitzstraat 37II te Amsterdam.

Ter vereenvoudiging van de administratie heeft de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme met ingang van 15 april 1961 de rekening bij de Hollandsche Bank-Unie N.V. te 's-Gravenhage opgeheven.

Contribuanten van het Steunfonds worden verzocht voortaan alleen gebruik te maken van de postgirorekening, nr. 6168, t.n.v. Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort.

Hardop denken over kunst

Onder de titel „Hardop denken over Kunst” organiseerde de Gemeenschap „Laren-Blaricum” een drietal forumavonden waaraan prominente kunstenaars uit 't Gooi t.w. Prof. G. V. A. Röling, kunstschilder G. Peter, beeldhouwer J. A. Engelchor, architect G. v. d. Poll en J. Stroosma jong kunstenaar van de Academie, hun medewerking verleenden.

De belangstelling voor deze avonden, welke gehouden werden in de sfeervolle foyer van de Singer Memorial Foundation te Laren, was bijzonder groot. Verheugend was vooral de aanwezigheid van velen buiten het Verbond, voornamelijk uit kunstenaarskringen, voorts leden van de Volksuniversiteit en van 't NIVON.

Initiatiefnemer van deze cursus „Hardop denken over Kunst” was de vroegere voorzitter van de Gemeenschap „Laren-Blaricum” de heer Ir. E. Hijmans. Deze gaf op de eerste avond een uiteenzetting over het doel van deze avonden. Immers, de humanist, trachtend zich rekenschap te geven van zijn denken en handelen, ziet zich ook voor de vraag gesteld van wezen en betekenis van de kunst voor de mens. Hierop werd door de forumleden met grote ernst en inspanning gezocht naar het formuleren van hun inzichten, welke aan 't slot door Prof. Röling aldus werden samengevat: De kunst geeft toegang tot 't onkenbare, het transcendente. De kunstenaar heeft de gave, door zijn kunst, ons binnen te leiden in dit gebied. In de kunstenaar is een tragisch streven naar een verloren eenheid, naar iets dat groter is dan zijn individuele zijn. Een wezenlijk kunstwerk is boven het individuele uitgestegen en daardoor algemeen kenbaar. Kunst activeert een intenser en gevoeliger leven en verheft de mens boven zijn banaliteit.

Op de 2e avond kwam aan de orde: „Is er een verband tussen de kunstvorm en de samenlevings-achtergrond waartegen de kunstenaar werkt?”

Terwijl in het begin van de discussie de meningen pal tegenover elkaar stonden werd er tegen het eind van de avond een merkwaardige overeenstemming bereikt. Er kwam namelijk aan het licht een frappante correlatie tussen grote maatschappelijke omwentelingen in de diverse stadia van ons mensdom (gepaard gaande met een „Umwertung aller Werte”, menselijke ontworpen, onzekerheid en angst) en het gelijktijdig zich uitdrukken in non-figuratieve kunst bij de beeldende kunstenaar. Een zoeken en teruggrijpen naar beelden in hun diepste zelf, zo-

als terzelfder tijd de dichtkunst zich uitdrukt in mythisch denken.

De 3e en laatste avond had tot onderwerp van gesprek: „Is er ergens een verband te zien tussen de creativiteit van de kunstenaar en die van de gewone mens?”

Kunstschilder Peter en beeldhouwer Engelchor ontkenden elk verband. De inspiratie welke een kunstenaar opdoet is van geheel andere aard. Echte kunst komt uit een creatieve ziel die de gewone werker mist. Echte kunst valt niet te leren. Prof. Röling zag de benadering van dit onderwerp op een breder vlak. Wanneer er zuiver, moeiteloos, perfect gewerkt wordt, ook al is dit op allereenvoudigst niveau, dan heeft dit het effect van een bevrijding van onszelf, van een zuivering van de menselijke geest van zijn aardse beslommingen, een toestand geschikt voor creativiteit. Creativiteit die bij de gewone werker een functioneel doel nastreeft maar bij de echte kunstenaar iets schept dat zo groot is, dat het uitstijgt boven en buiten zichzelf, reikt tot in het transcendente.

In zuivere betekenis een diep religieuze, kosmische beleving wordt zowel voor de kunstenaar die schept alsook voor degene die dit kunstwerk ondergaat. Architect van de Pol heeft uit de probleemstelling de conclusie getrokken dat de plaats van de architect zweeft tussen enerzijds het functioneel aan een doel gebonden zijn, anderzijds dat scheppend element erin te brengen hetgeen een bouwwerk tot iets „bijzonders” maakt. Zijn ervaring is dat een bouwwerk hetgeen opvalt door een verrassende conceptie, ook al is dit werk ontstaan uit de samenwerking van meerdere architecten, toch het stempel draagt van de scheppende visie van één kunstenaar.

Tot slot wilde de jonge kunstenaar de heer Stroosma vooral nog eens de nadruk gelegd zien op de creatieve krachten in elk mens. De niet-kunstenaar mist alleen het *kunnen* zich beeldend uit te drukken. Daarna bracht de voorzitter van de Gemeenschap, de heer E. Gerson Lohman zijn welgemeende dank aan de forumleden voor hun „hardop denken” de aanwezigen voor hun belangstelling en de heer P. Leffelaar, directeur van de Singer Memorial Foundation, voor diens prettige gastvrijheid.

De heer Leffelaar repliceerde dat hij met grote belangstelling deze avonden gevolgd had en nodigde als verrassing de aanwezigen uit tot het bezichtigen van de tentoonstelling „Japanse Volkskunst”.

T. Pr.

Zomerplannen 1961 van de Buitenwerkcommissie van het Humanistisch Verbond:

a. Zeilkamp-Langweer

Dit wordt evenals het vorig jaar gehouden onder leiding van de heer en mevrouw L. Kamminga, Groningerstraatweg 132, tel. 05100-26741, Leeuwarden. Periode 5 t/m 19 augustus 1961. Prijs f 65,- per week. Alles inbegrepen. Spoedige aanmelding dringend gewenst.

b. Kinderkamp-Elspeet

Onder leiding van de heer en mevrouw Wegelaar, Erasmusgracht 23, tel. 020-83919, Amsterdam wordt voor kinderen van 10 t/m 12 jaar in de „Korenbloem” te Elspeet van 29 juli t/m 5 augustus een kamp gehouden. Spoedige aanmelding is gewenst. Prijs f 39,50 inclusief f 2,- zakgeld.

c. Tentenkamp, 13-15-jarigen

Dit kamp is volgeboekt.

„De Ark” – Nunspeet

Belvédèrelaan 14 - Tel. 03412-2404.

Weet u dat de Ark geheel gerestaureerd is. Wij raden u aan dit te gaan zien. Maar bespreek zeer vlug. Enkele weken zijn n.l. nu al geheel volgeboekt.

Bejaardenkampen

In de weken van 16 september t/m 23 september en van 23 t/m 30 september staat de Ark open voor onze bejaarden.

Leiding van 16 september t/m 23 september de heer J. Blok, Amsterdam. Prijs f 38,50 per week.

Van 1 mei t/m 30 september staat de Ark open voor onze pensionisten.

Voor individuele gasten nog plaatsen beschikbaar in de periode van **1 juni tot 15 juli en ná 19 augustus**.

Prijs f 45,50 tot 8 juli; f 52,50 van 8 juli-26 augustus; f 45,50 van 26 augustus-30 september incl. consumptie-kaart met 21 consumpties per week.

Leden Hum. Verbond 10 % korting (niet voor gezinsleden).

Kinderen 6 t/m 10 jaar – resp. f 34,-, f 39,50 en f 34,-; 0 t/m 5 jaar – resp. f 23,-, f 26,50 en f 23,- incl. consumptie-kaart voor kinderen.

Voor **groepen** alleen nog van 24 juni tot 15 juli en ná 26 augustus.

Spoedige reservering is noodzakelijk.

Heeft u uw contributie-bijdrage al aangepast?

In het vorige nummer stond de regeling afgedrukt en de penningmeester van uw gemeenschap geeft u graag een toelichting.

Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme

Tijdens het congres van het Verbond in Zwolle deelde het Steunfonds mede, dat het saldo op dat moment ruim f 36.000,- bedroeg. Wanneer u dit nummer van In en Om in handen krijgt zal het tot ongeveer f 40.000,- zijn opgelopen.

De voortgaande groei betekent dat we in het eerste halfjaar 1961 vrijwel tweemaal zoveel hebben ontvangen als in dezelfde periode van 1960. Bovendien mogen we als vaststaand aannemen, dat het saldo per 1 juli a.s. toereikend zal zijn om tenminste tweederde van de voor 1961 geraamde kosten van het praktische werk van het Verbond te dekken. Dat zijn verheugende mededelingen, die wij u niet willen onthouden.

Intussen moeten wij in de tweede helft van 1961 nog voor f 20.000,- zorgen. Dat zal mogelijk zijn wanneer de contribuanten van 1960 en de daaraan voorafgaande jaren ons ook nu helpen en wanneer zij, die tot nu toe verstek moesten laten gaan, alsnog een bijdrage overmaken op giro 6168, t.n.v. Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort.

Geestelijke raadslieden

Plaatselijke geestelijke raadslieden zijn thans werkzaam in de gemeenschappen: Alkmaar, Almelo, Amersfoort, Amsterdam, Apeldoorn,

Appelscha, Arnhem, Beverwijk, Brunssum, Drachten, Enschede, Goes, Gouda, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Heerenveen, Den Helder, Hengelo, Hilversum, Leeuwarden, Leiden, Lochem, Maastricht, Nieuwe-Niedorp, Oost-Zeeuws Vlaanderen (Terneuzen), Rotterdam, Velsen, Vlaardingen, Voorburg/Rijswijk, Wageningen, Winschoten, Zeist.

Het adres van hen is bij de gemeenschapsbesturen of bij het Centraal Bureau verkrijgbaar.

Nieuws uit de gemeenschappen

In het blad van de federatie Den Haag wordt met enige trots vermeld, dat het aantal huiskamerbijeenkomsten in 1960 42 heeft bedragen tegenover 17 in 1959. Dit is vooral een gevolg van de splitsing in vier deelgemeenschappen en wijst er bovendien op, dat men hoe langer hoe meer de waarde van deze samenkomsten gaat beseffen.

De damesgroepen van Drachten en Leeuwarden gaan bij elkaar op bezoek. Het is verheugend dat in steeds meer gemeenschappen initiatieven in deze richting worden ontplooid.

Om belangstellenden te trekken voor een lezing van Prof. van der Wal verzond onze kleine gemeenschap Gorkum 200 uitnodigingen per post en werden er nog eens vijfhonderd verspreid. Het resultaat was, dat er 20 niet-leden op bezoek kwamen, waarvan er 1 lid werd.

Utrecht, dat ook dit keer tevergeefs getracht heeft aan de algemene herdenking op 4 mei te kunnen deelnemen, heeft van het gemeentebestuur een subsidie gekregen om voor de buitenkerkelijken een bijeenkomst te houden. Op grote schaal zijn uitnodigingen verspreid met als gevolg dat de grote zaal van het Erasmushuis vol was. Prof. Schaper hield de herdenkingsrede.

Nieuwer-Amstel krijgt alle adressen van de nieuwe bewoners, die niet tot een kerk behoren. Na enige tijd stuurt men hen een keurige welkomstbrief en het programma van de bijeenkomsten. Resultaat: vanaf 1 januari 19 nieuwe leden en vele verzoeken om nadere inlichtingen.

De onlangs opgerichte werkgroep in Castricum is goed gestart met een openbare bijeen-

komst, waarvoor veel belangstelling bestond. Men hoopt met steun van het gewest en de moeder-gemeenschap Alkmaar tot een snelle uitbreiding te komen.

De voorzitter van Krimpen a.d. IJssel zat naast de pastoor en enkele dominee's in een forum, dat door „De Jonge Kerk” in Lekkerkerk voor 150 jonge mensen werd gehouden. Ook daar wordt het humanisme dus ernstig genomen.

Beverwijk leverde een vertegenwoordiger in de migratiecommissie van de Moderne Jeugd-raad. Deze commissie heeft o.m. tot taak, jongeren die uit andere delen van het land op de bedrijfsscholen van de grote industrie in het IJmond-gebied komen werken, steun te verlenen en goede pleeggezinnen voor hen te vinden.

Na de ledenvergadering van Deventer is een forumgesprek gehouden, waarbij onderwijszaken en de reclame in de televisie ter sprake kwamen. De belangstelling hiervoor heeft het bestuur het gevoel gegeven, dat er meer discussie- en praatavonden moeten komen.

Rotterdam heeft met enig succes ledenwining bedreven in één van de nieuwe woonwijken. Ook daar zal men naar deelgemeenschappen toe moeten, wil men de enorme uitbreiding de baas blijven.

En in de streek van de Deltawerken werd in Hellevoetsluis met enkele leden en belangstellenden een eerste gesprek gevoerd om de mogelijkheid van een werkgroep te bekijken. Het zit er wel in.

Testamentaire Beschikking

Degenen die het Humanistisch Verbond willen gedenken bij testamentaire beschikking, verzoeken wij daartoe de volgende vorm te kiezen:

‘Ik vermaak aan het Humanistisch Verbond te Utrecht de som van uit te keren binnen maanden na mijn overlijden, vrij van alle kosten en rechten’.

Zomerschool Socrates

De jaarlijkse Zomerschool van de Humanistische Stichting Socrates wordt dit jaar gehouden op 21, 22 en 23 juli te Amersfoort in de Internationale School voor Wijsbegeerte. Vaste bezoekers zullen bemerken, dat dit jaar de school een ander karakter zal hebben dan vorige jaren, zij wordt iets korter, van vrijdagmorgen 11 uur tot zondag vijf uur, terwijl er niet, zoals gebruikelijk verschillende inleidingen door enkele sprekers gehouden zullen worden.

Deze keer heeft de Zomerschool meer het karakter van een cursus onder leiding van prof. dr. L. G. van der Wal, met als thema: Zedelijke problemen. Prof. Van der Wal stelt zich voor om verschillende situaties uit de praktijk die vragen om een zedelijke beslissing, ter sprake te brengen en dan in samenwerking met de cursisten na te gaan, of en hoe de hierin versholene problemen tot een oplossing kunnen worden gebracht.

Belangstellenden kunnen bij het secretariaat der Stichting, Oudegracht 152 te Utrecht, tel. 030-10163 verdere inlichtingen krijgen.

In Ommen scheen de zon

Het gewest Overijssel heeft weer eens bewezen, dat het van het organiseren van een landdag behoorlijk kaas heeft gegeten. Ruim 500 bezoekers op hun gemak zetten, voorzien van koffie, thee enz. een aantal aantrekkelijke wandelingen uitstippelen, een aardig programma voorbereiden en vlot laten verlopen, en dan ook nog een aantal tegenslagen opvangen, dat alles vereist wel enige vindingrijkheid en bovendien een goed humeur.

Maar ze hebben het voor elkaar gekregen en iedereen was na afloop best tevreden en verrukt over de mooie omgeving, waarmee velen voor het eerst kennis maakten. Hoogtepunt was de middagbijeenkomst in het openluchttheater, waar de zon volop scheen. Een aardig programma met muziek, zang en dans, waarvoor men de medewerking had gekregen van de, in Twente welbekende cabaretgroep Tremolo en de Oekraïense dansgroep Rosalka, die beiden ook in Emmeloord present waren.

Roethof hield een uitstekende rede, waarin hij met een aantal voorbeelden toelichtte, dat we in een snel veranderende wereld leven. Een wereld ook, waarin afstanden geen rol meer spelen, die door de onderlinge afhankelijkheid ook kleiner is geworden, waarin gebeurtenissen, die zich op duizenden kilometers afstand afspelen op ons leven van grote beslissing kunnen zijn.

We leven echter ook in een onzekerder wereld, ondanks de in het Westen toenemende so-

ciale zekerheid. Ons levenstempo is verhoogd, maar we hebben ook meer tijd gekregen om over de dingen na te denken en vooral om er ons ongerust over te maken. Ook in de achtergebleven gebieden, op hoe lage trap daar de bevolking soms ook nog staat, heeft de begerde de mensen aangeraakt. Er is een ongekende honger naar nieuws, kranten worden stukgelezen, er is radio en televisie, men komt er door in aanraking met het Westen, er is ook daar kentering en verwarring. Met alle waardering voor traditie en de waarde hiervan, dienen we wel te beseffen dat in deze tijd we voor vraagstukken staan, die niet op de traditionele wijze kunnen worden bekeken en opgelost.

We zijn zo gewend in schema's te denken en ons te verbazen over elke afwijking en deze te verwerpen. Als we over gereformeerden praten, hangen we een beeld op, dat al lang niet meer op de werkelijkheid past. Dat doen we ook ten opzichte van hetatholicisme, van bepaalde godsdiensten, van volken en landen.

Als we denken aan onderontwikkelde gebieden zijn we geneigd alles daar af te wijzen – we heten dan reactionair – of alles door een roze bril te bekijken en de nadruk te leggen op de betekenis van de vrijheidsstrijd – we heten dan progressief – Maar in beide gevallen is het beeld te eenzijdig en een gewrongen voorstelling. We denken teveel in vaste patronen.

Zijn we wel voldoende kritisch tegenover onszelf? Wanneer er openheid is bij anderen moeten we daar openheid tegenover stellen. Als ons uit een bepaalde kring positieve geluiden bereiken, moeten we niet beginnen met te veronderstellen dat daar toch alleen maar voor eigen parochie wordt gepreekt. We mogen het contact met andersdenkenden nooit schuwen, spreker zelf bewaart aan een instantie als het gesprekscentrum de beste herinneringen.

We willen niet voor de mens denken, maar hem zelf aan het denken zetten. Het fanatisme dient bestreden te worden en het gewone menselijke denken bevordert. Daar komt geen hoge wijsheid aan te pas.

Na Roethof's toespraak, die met grote aandacht werd aangehoord, en waarbij de kinderen elders bezig werden gehouden, heeft de bovengenoemde dansgroep een aantal dansen uit de Oekraïne opgevoerd. Voor amateurs was het heel bevredigend, waarbij vooral de fraaie kleeding werd bewonderd.

Voorzitter Eising, die op zijn bekende vlotte wijze de stemming erin wist te houden kreeg een daverend „ja” te horen, toen hij bij het afscheid vroeg, of we dit nog eens over zullen doen. Men was kennelijk best tevreden met dit genoegelijke samenzijn en er is dan ook afgesproken, dat de Noordelijke en Oostelijke gewesten volgend jaar weer een dergelijke dag zullen houden. Hetgeen dan de anderen min of meer de verplichting oplegt ook eens hun krachten erop te proberen, want we zien niet goed in, dat dit een privilege voor een deel van het land zou moeten zijn.

Als u in de buurt van „De Ark” in Nunspeet komt, moet u er beslist eens gaan kijken, vooral als uw vakantieplannen nog niet vaststaan.

Daar ZIT ik mee

Hoe vinden we als bejaarden een goed onderdak?

Dit is de vraag, waarmee de heer N. en mevrouw R. zitten. En het is vast een vraag, die vele bejaarden bezighoudt. Want de huisvesting van bejaarden is tot een niet eenvoudige zaak uitgroeid. U zult het mij, mijnheer N. en mevr. R., niet kwalijk nemen, als ik er daarom in het algemeen enige beschouwingen aan wijd. Voor wat de persoonlijke kanten van uw gevallen betreft, heb ik u trouwens ook al persoonlijk geschreven.

Waarom geen eenvoudige zaak?

Het lijkt een beetje met elkaar in tegenspraak, maar de huisvesting van bejaarden is tot een moeilijke zaak geworden door... de vooruitgang. In de eerste plaats door de vooruitgang van de medische wetenschap, waardoor de gemiddelde leeftijd van de mensen aanmerkelijk is verhoogd en waardoor het aantal bejaarden even aanmerkelijk is toegenomen. In de tweede plaats door de op zich zelf als een vooruitgang te waarden verandering in de woon- en leefgewoonten. We vinden het niet meer vanzelfsprekend, dat de ouders bij hun kinderen gaan inwonen. We hebben de bezwaren daarvan voor kinderen, kleinkinderen en grootouders ontdekt. En bovendien nemen we er geen genoegen meer mee, dat bejaarde echtparen worden gescheiden en in oude mannen- en oude vrouwenhuizen, in grote zalen, bed aan bed, worden ondergebracht. De ontwikkeling is stormachtig geweest. Zó stormachtig, dat we hem niet hebben kunnen bijhouden.

Een groot tekort

Er is een groot tekort aan bejaardentehuizen ontstaan, die aan onze moderne, verhoogde eisen voldoen. Er wordt echter hard gewerkt om dit tekort in te lopen. Wie om zich heen kijkt, ziet de bejaardentehuizen bijna als paddestoelen uit de grond oprijzen. Desalniettemin hebben de bestaande tehuizen vrijwel allemaal lange wachtlijsten. Men kan er niet op rekenen, dat men, als men er eenmaal aan toe is, ook onmiddellijk opgenomen wordt. Men doet goed zich tijdig te laten inschrijven.

Chronisch zieken

Voor chronisch zieke bejaarden, die extra verzorging nodig hebben, ligt het nog moeilijker. De gewone tehuizen nemen meestal alleen gezonde mensen op. Zij zijn niet op de verpleging van zieken ingericht, al kunnen mensen, die tijdens hun verblijf in een tehuis chronische gebreken krijgen, meestal wel blijven en wordt er aan hen bijzondere zorg besteed. Het is ook in dit verband gewenst, dat men niet tot het uiterste wacht, hoe begrijpelijk het ook is, dat bejaarde mensen zo lang mogelijk in hun eigen huisje willen blijven wonen.

Er is nog een andere, op zich zelf gunstige ontwikkeling gaande, die er ongewild toe kan leiden, dat mensen hun overgang naar een bejaardentehuis te lang uitstellen. Meer en meer gaan namelijk de instellingen voor gezinszorg er toe over speciale hulp – van bijvoorbeeld enige uren per dag of enige halve dagen per week – aan bejaarden te verlenen. Hoe mooi en wenselijk dit ook is, men late er zich niet door verleiden te wachten totdat het ook onder deze omstandigheden werkelijk niet meer kan.

Een hele stap

Wat mensen natuurlijk 't meest weerhoudt om

naar een bejaardentehuis te gaan is de moeilijkheid om afstand te doen van de eigen woning, het oude vertrouwde, het eigen leven thuis. Het is een vraag van een briefschrijver waarover ik met u wenste te praten. Hij schrijft, dat hij „*zeer tot zijn verdriet*” genoodzaakt was zijn huishouding op te breken. Dat verdriet is begrijpelijk. Het is moeilijk zich zelf te bekennen, dat men in een stadium is aangekomen, waarop men zich beperkingen moet gaan opleggen. Daarop moet men zich eigenlijk al lang tevoren geestelijk hebben ingesteld, wil men dat zonder al te veel moeite kunnen aanvaarden. Gelukkig is de ervaring echter, dat de bejaarden, als ze eenmaal de stap hebben gedaan, zich vrij spoedig in hun nieuwe omstandigheden thuis voelen. De geringere zorgen om de dagelijkse dingen, het contact met hun leeftijdsgenoten, de grotere ontspanningsmogelijkheden, die er in de tehuizen zijn, doen hen dikwijls weer echt opfleuren. En meermalen hoor je uit de mond van bejaarden, die er eerst tegenop hebben gezien de uitspraak: Hadden we 't maar veel eerder gedaan.

Soorten van tehuizen

Er zijn verschillende soorten van tehuizen, waarin ook de mate van verzorging verschillend is. In de pensioentehuizen is men meestal geheel verzorgd. Soms kan men echter zelf thee en koffie zetten op zijn kamer of zelf de broodmaaltijden doen. Er zijn ook bejaardencentra waarin men in kleine woningen of flatjes nog zelfstandig huist. Alleen bij ziekte krijgt men hulp en dingen als de was enz. worden centraal gedaan.

Daarnaast zijn er de vele particuliere rust- en verpleeghuizen. Ze worden meestal door verpleegsters geleid. Er zijn bijzonder goede tehuizen onder, maar ook abominabel slechte. Men moet zich wel terdege laten inlichten voor men z'n intrek in zo'n huis doet. De heer N. weet ook daarover mee te praten. Hij heeft aanvankelijk „een sprong in het duister” gedaan en is bijzonder slecht terechtgekomen. Gelukkig woont hij nu in een heel goed, eveneens particulier tehuis. Mevrouw R., die door buiten haar zelf gelegen omstandigheden haar huis moet verlaten, heeft besloten nu meteen de stap naar het bejaardentehuis te doen. Ze zal zeker rekening houden met wat we hier schrijven. 't Liefst zou ze in een humanistisch georiënteerd tehuis worden opgenomen. Specifiek humanistisch gerichte tehuizen zijn er evenwel nog weinig. Er is het Gerhardhuis in Amsterdam West, dat echter een lange wachtlijst heeft. Er is in Hengelo een bejaardencentrum van Humanitas met kleine woningen, waarin men zich zelf verzorgt, maar tevens van enige algemene diensten gebruik kan maken. In Velsen beheert Humanitas een flatgebouw. En verder is men in verscheidene plaatsen bezig met de voorbereiding van de bouw of al met de bouw zelf van nieuwe tehuizen, maar daar hebben we op 't ogenblik nog niets aan.

Dan zijn er nog gespecialiseerde tehuizen voor chronisch zieken, voor invaliden, enz. Het tekort aan plaatsruimte is daarin nog groter.

De kosten

Door de hoge eisen die we tegenwoordig aan de verzorging en behuizing stellen zijn de verpleegprijzen zeer hoog. Van prijzen van f 250 en f 300 heeft men nauwelijks meer te schrikken. Ze zijn voor mensen met een klein pensioen niet te betalen. In die gevallen geven de gemeenten een noodzakelijke aanvulling. Men is dan evenwel niet meer vrij het tehuis te kiezen dat men zelf zou wensen, ofwel men krijgt geen grotere aanvulling dan die waarmee zou kunnen worden volstaan voor het tehuis dat door de gemeente geschikt geoordeeld wordt.

Rubriek voor persoonlijke moeilijkheden en levensvragen onder redactie van C. H. Schonk, humanistisch geestelijk raadsman, met medewerking van deskundigen op verschillend terrein.

Brieven over de „dingen waarmee men zit” kunnen worden gericht aan C. H. Schonk, p.a. Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. In elke brief moet, als bijdrage in de administratiekosten f 1,- aan postzegels worden ingesloten.

Bij de bespreking van uw probleem in deze rubriek wordt uw naam uiteraard niet genoemd, maar wordt u met een bepaalde letter aangesproken. Van deze letter krijgt u bericht. Bovendien wordt u het betreffende nummer van Mens en Wereld toegezonden. Ingeval men de betreffende stukken niet op het eigen adres zou willen ontvangen, kan van een correspondentie-adres of poste restante gebruik worden gemaakt. Dit moet dan naast het eigen adres duidelijk worden vermeld.

Brieven die, om redenen van plaatsgebrek of anderszins, niet in de rubriek worden besproken, worden persoonlijk beantwoord.

Hoe vinden we een plaats?

Dat is de meest praktische vraag, die opkomt, als men naar een bejaardentehuis wil of moet gaan. Daarvan zegt onze deskundige, die ons hierover en ook over het voorgaande heeft ingelicht, dat het het beste is zich te wenden tot een instelling van maatschappelijk werk, in de grote en middelgrote plaatsen bij voorbeeld tot de afdelingen van Humanitas, of tot de Gemeentelijke Diensten van Sociale Zaken. Zij zijn van de mogelijkheden ter plaatse op de hoogte en kunnen ook van de particuliere tehuizen beoordelen van welke aard en kwaliteit ze zijn. Vaak ook zijn de huisartsen over de mogelijkheden goed ingelicht. Voor de particuliere tehuizen kan men ook een advertentie plaatsen. Maar dan is het zeker zaak bij bovengenoemde instanties te informeren naar de kwaliteit van de tehuizen, waarvan men aanbiedingen krijgt.

Maar laat mij nog eens mogen zeggen, wat men 't eerste moet doen. Dat is: Zich lang tevoren vertrouwd maken met de gedachte dat er een tijd komt, dat men z'n eigen spulletjes moet opbreken. En dan tijdig zijn maatregelen nemen, zodat men zich een wachttijd kan permitteren.

Mededeling

Door een korte vakantie en een daarop aansluitende uitstедigheid van ondergetekende wegens andere werkzaamheden, zal deze rubriek in het volgende nummer niet verschijnen. Men kan zijn brieven ongehinderd inzenden, maar men zal even langer dan gewoonlijk op antwoord moeten wachten.

Uw C. H. Schonk

Symptomen van een nieuwe geesteshouding

Nagenoeg iedereen lijdt in tevredenheid. De kwaal komt voort uit één oorzaak, die men in min of meer abstracte terminologie beschrijven kan, maar openbaart zich in duizenden gedaanten in het leven van de mens, in zijn cultuur, economie en staatsinrichting, in zijn huwelijk, werk en vermaak. De oorzaak is dat ons innerlijk leven te krampachtig gegroepeerd is rond een fictief centrum, het Ik en dat daarmee samenhangend het verstandelijk denken, het willen, de afweer en het machtsstreven, de planmatigheid en de systematiek ons gevoelsleven en onze intuïtie verstikken. En als niet de ijzere vuist van een strenge – goeddeels onbewuste – moraal ons gedrag reguleerde dan zouden wij niet anders zijn dan onze oosterburen in de tweede wereldoorlog. Dat die ijzere vuist bij vrijzinnig protestanten en humanisten meestal met een fluwelen handschoen is bekleed doet aan dit alles weinig af. Waar zoals bij de beruchte Eichmann, de innerlijke dictatuur van het fatsoenlijke burgermansgeweten is overgenomen door de nationale dictatuur van een vaderfiguur met een verziekt brein, daar zien wij hoe met nauwgezetheid, ijver, plichtsbetrachting, systematisch en deskundig zeven miljoen mensen worden uitgeroeid door een volstrekt middelmatig mannetje.

Wie uwer nog kan zondigen – hij werpe de eerste steen. Wij kunnen niet meer echt, spontaan en geleid door een opkomende begeerte uitlijden en onze waardigheid verliezen. En daar-

om doen zovelen ook niet echt meer goed. Wij zijn aangepast, deugdzam, conformistisch en enigszins vervelend. Nu staat dit alles in nauw verband met de cultuur, meer in het bijzonder de Westeuropese- en Noordamerikaanse cultuur. Daarin zijn talloze symptomen aan te wijzen die een afspiegeling zijn van de gesteldheid van 's mensen innerlijk. In beide gevallen betreft het een uiterste toespitsing van een ontwikkelingsstadium dat eens zinvol en nuttig was. De afsplitsing van ego en superego in de ontwikkeling van het kind zijn vermoedelijk onvermijdelijk, maar als hierop later niet een synthese volgt, dan ontstaat een bijzonder onheilige drie-eenheid. En iets dergelijks kan gezegd worden van de opkomst van het individualisme, de exacte wetenschap, de techniek, en de centralistische staatsordening in de westerse cultuur.

Mutatie van cultuur

Dr. Groot * zegt in zijn inleiding zonder meer: in haar huidige vorm heeft onze cultuur geen toekomst meer. Maar wij beleven een mutatie van deze cultuur, voorlopig nog slechts kenbaar aan accentverschuivingen op velerlei gebied met als voornaamste de opkomst van de intuïtie als wijze van oriëntering, het terugwijken van een star rationalisme en een bezinning op de betekenis van exacte wetenschap en techniek. Hij

wijst de symptomen van deze ontwikkeling aan in een reeks van wetenschappen, in de man-vrouwverhouding, in opvoeding en onderwijs, godsdienst en religie en tenslotte in de kunst. Het spreekt vanzelf dat dit een interpretatie is van gekozen feiten en situaties en dat die keuze voortkomt uit een tot overtuiging gekristalliseerd vermoeden. Weten, keuze, uitleg en bevestiging van dat weten zullen tenslotte geleid hebben tot deze 260 pagina's tellende inleiding en aanleiding tot gesprek.

De schrijver kan en wil niet bewijzen dat zijn cultuur-optimisme-onder-voorbehoud gerechtvaardigd is. Het is geen leerboek, geen exposé dat dwingen wil en dat z'n gezag ontleent aan een of andere exacte wetenschap, aan onbetwistbaar feitenmateriaal of aan een openbaringsgeloof. Het hangt maar net af van de geestelijke toestand van de lezer of dit boek hem irriteert, verveelt dan wel overtuigt en opwekt. Maar probeer het in ieder geval! Ik kan slechts hopen dat het de lezer niet gaat als mij, wanneer ik een boek ongelezen laat nadat ik de recensies heb gelezen. Zeer dikwijls wekten boekbesprekingen een indruk die bij kennismaking met het besprokene er helemaal naast bleek te zijn.

Ratio in het geding

Tot slot enkele opmerkingen over stukken van de inhoud die enigszins teleurstelden. In zijn bespreking van de verschillende wetenschappen zegt de schrijver bij de fysica: „De grote winst van de uitkomsten der moderne fysica is gelegen in het feit, dat zij het inzicht gebracht hebben, dat de ratio en de daarmede samenhangende mechanistische opvattingen geen adequaat beeld vermogen te geven van de laatste bijzonderheden van het natuurgebeuren.” Even later: „De fysica is en blijft een zuiver rationele wetenschap. Dat is zij krachtens haar hele wezen.” Het was mijns inziens beter geweest de ratio hier niet in het geding te brengen en het betoog te beperken tot het falen der aan de mechanica ontleende interpretaties van atomaire eigenschappen en de daaruit resulterende verfijning van het causaliteitsbegrip. Ik geloof trouwens niet dat de ontwikkeling van de natuurkunde een typisch symptoom is van een nieuwe geesteshouding. Het was volkomen juist dat men de mogelijkheden van de klassieke mechanica volkomen uitputte zoals men steeds weer zal trachten om de potenties van een hypothese zo ver en zoveel mogelijk te toetsen. En ik geloof niet dat de toonaangevende fysici van de vorige eeuw zo naïef waren om te veronderstellen dat men er nu eigenlijk wel was.

Trouwens dit deel van het boek, het wetenschappelijk panorama, lijkt mij het minst geslaagd. De opvattingen van H. Driesch over de grondslagen van de biologie zijn allerm minst kenmerkend voor het moderne biologische denken, de dieptepsychologie is inmiddels toch wel wat verder dan het werk van Freud, Jung en Adler en in het hoofdstuk geneeskunde springt de schrijver in twee pagina's van Pasteur, Claude Bernard en Virchow naar de psychosomatiek. Het hoofdstuk over parapsychologie vind ik zelf betreutenswaardig evenals de uitweiding over astrologie in het besluit van het boek. Waarom deze hoogst dubieuze zaken er nu bij moeten is mij een raadsel. Anderzijds mis ik zeer belangrijke zaken uit de sociologie terwijl men toch wel verwachten kan dat sociologen zich voor de opkomst van een nieuwe geesteshouding zullen interesseren. Economische en politieke aspecten heeft de schrijver willen weglaten.

Slot op pag. 11

* Dr. H. Groot: *Symptomen van een nieuwe geesteshouding*. Uitg. Van Loghum Slaterus, Arnhem.

Stijlmijmerij (4)

Hebt u op 1 mei ook naar prof. dr. B. W. Schaper geluisterd in ons humanistisch kwartier? En heeft het u ook zo getroffen, onverschillig of u v.v.d., p.s.p. of p.v.d.a. stemt, hoe juist spr. in een paar eenvoudige woorden de grote rijkdom aan zelfverworven en zelfgeschapen cultuurbezit van de arbeidersbeweging heeft weten te schilderen? Dan hoop ik dat het u, net als mij, tegelijkertijd een gevoel van onbehagen heeft gegeven, dat wij humanisten er na vijftien jaar nog zo weinig of in het geheel niet in zijn geslaagd om, net zoals de arbeiders dat hun organisatie deden, ons Verbond op de een of andere manier een eigen gezicht te geven. O ja, wij bieden geestelijke hulp, wij hebben bureaux voor huwelijks- en gezinsmoeilijkheden, wij werken met dienstplichtige soldaten en spreken met gedetineerden. En dat alles doen wij op onze eigen, humanistische manier, zeker. Maar heeft het ons een eigen gezicht gegeven? Met alle waardering voor het verrichte werk: neen!

Ik zal proberen duidelijk te maken wat ik bedoel. In de jaren voor de tweede wereldoorlog kenden wij niet alleen een bloeiende socialistische arbeidersbeweging, maar nog tal van andere actief levende groepen: de N.B.A.S., de J.V.O., de J.V.A de A.J.C. en de N.J.N. (bestaat nog), om er maar enkele te noemen. Van al deze organisaties kon men zeggen dat ze een eigen gezicht hadden, niet alleen voor de eigen leden, maar ook voor de buitenwereld. Zij hadden een eigen stijl, die zich op velerlei wijze uitte. Men had eigen liederen, eigen omgangsvormen, eigen tradities en eigen feesten. Tal van kunstenaars werden aangetrokken en geïnspireerd tot kunstzinnige bijdragen. De dichters schreven de verzen, die door de componisten werden getoonzet; de auteurs ontwierpen meispelen en spreekkoren; de architecten bouwden de vakantie- en conferentie-oorden en de beeldhouwers en schilders brachten de versieringen aan. Tekenaars en grafici verzorgden het drukwerk en leefden zich uit in affiche en poli-

tieke prent. En menige samenkomst werd opgeleusterd door acteurs, zangers en musici.

Begrijpt u mij goed, dit alles was geen doel in zich zelf. Het doel was en bleef het socialisme, de geheelonthouding, de natuurstudie. Maar elke organisatie voelde instinctief, dat men geen stap nader tot het beoogde doel zou komen als haar aanhangers alleen maar zouden moeten teren op hun eigen idealisme. De leden moesten – vooral na een tegenvaller, een verlies, een mislukking – opnieuw worden gestimuleerd, zij moesten de waarde leren kennen van het gezamenlijk iets doen, van de wederzijdse hulp, van het offer, zij moesten bij tijd en wijle boven zich zelf uit stijgen. En dat gebeurde ook. Bij de een in een kerstvergadering, bij de ander op een pinksterfeest, voor een derde in een meibetoging en een vierde beleefde het in een kamp. Maar het was altijd met elkaar, in de gemeenschap. In die gemeenschap werd de ander gevonden, werd het saamhorigheidsgevoel gesterkt, werd gesproken van mens tot mens.

En nu zal er hier en daar wel gemompeld worden van „romantiek”, „Jugendstil”, „Sturm und Drang”, „massa-suggestie” e.d. Het zij zo. Maar velen in ons Verbond hebben het aan den lijve ondervonden wat ik hierboven heb geschetst en even zo velen zullen met mij erkennen, dat zij daar en in die tijd hun mooiste momenten hebben beleefd.

Dat is nu wat ik bedoelde met een voedingsbodem. Wij zijn innerlijk niet allemaal zo rijk, dat wij aanhoudend maar kunnen wegschenken. Een boom, die niet af en toe nieuwe voedingsstoffen krijgt toegevoerd – ja, ik bedoel doodgewoon mest –, zal geen vruchten meer dragen, of alleen maar kleine, harde, zure. Waar de mensheid echt niet op zit te wachten.

Daarom, maak van uw gemeenschap een huis met veel deuren en ramen naar alle kanten, waar iedereen die het lidmaatschap van het Verbond heeft aanvaard graag komt, waar hij wat ontvangt en waar hij de gelegenheid heeft ook iets te brengen, van zich zelf!

Styllet

IK denk er ZO over

Arts en euthanasie

Bij het artikel van dr. Schenk in M. en W. d.d. 6-5-'61 over reanimatie, euthanasie en zelfmoord zou ik gaarne een kanttekening willen maken. Wat aangaat de euthanasie en de zelfmoord en de rol welke de arts hierbij te spelen heeft, ben ik meer stringent nog dan dr. Schenk van mening dat de arts niet de allereerste maar juist de laatste man is, die (vanzelfsprekend als arts, d.w.z. als behandelend geneesheer) zelfs in hopeloze gevallen in aanmerking komt om aan zgn. euthanasie-methoden zijn medewerking te verlenen, afgescheiden daarvan hoe hij uit een algemeen menselijke oogpunt hierover denkt. De arts heeft nu eenmaal de taak ziekte te bestrijden en het leven te verlengen zegt Schenk zeer terecht.

Ik geloof dat dit zijn enige richtsnoer moet zijn. Anders komt hij op een hellend vlak, waarbij ik niet in de eerste plaats wettelijke aansprakelijkheid bedoel. Ik zeg dit, omdat men maar al te vaak dit vraagstuk eenzijdig gesteld ziet b.v. „de dokter moest toch het recht hebben in uitzichtloze gevallen en bij ondraaglijke pijnen de patiënt uit zijn lijden te verlossen”. Jaren geleden sprak ik eens met een katholiek priester, die veel zieken in het ziekenhuis bezocht en stervenden bediende over deze kwestie. Ik verkondigde toen bovenstaande mening, dat de arts nooit de man mocht zijn, die het recht had door enigerlei handeling het leven te verkorten, dat dus voor de arts als zodanig het euthanasie-probleem geen probleem was, hoe hij er verder ook over mocht denken. Helaas vertelde de man later dat ik een voorstander van euthanasie was, hetgeen ik niet was en nog niet ben.*

Mijn mening is, dat wanneer een patiënt werkelijk uit zijn lijden verlost wil worden en de

dood verkiest zichzelf hiervoor de verantwoorde-lijkheid heeft te dragen. Praktisch zullen er altijd middelen voor te vinden zijn. (Overigens al wenst hij het, d.w.z. al spreekt hij zijn wens uit, dan is het altijd nog de vraag of hij het werkelijk wil). Ik kan me ook voorstellen dat nabestaanden hem behulpzaam zijn bij zijn zelfvernietigingspoging waarvoor het nogal eens gehoorde argument „ik kon dit lijden niet langer aanzien” natuurlijk niet voldoende is. Verder bedenke men dat het „alles Vergänglichhe ist nur ein Gleichniss” niet alleen geldt voor de positieve zijden van het bestaan, maar ook voor de negatieve, met name het lijden. T. J. Eskes

** Interessant in dit verband is, dat dezelfde priester er eigenaardige opvattingen op na hield, die wel pleitten voor zijn godsvertrouwen en moed, maar niet voor zijn voorzichtigheid of gezond verstand. Er waren in Magelang destijds nogal veel pestpatiënten, die vanzelfsprekend op de besmettelijke afdeling verpleegd en door mij behandeld werden. Meestal waren het gevallen van builenpest, en een enkel betrof longpest. De eerste zijn, eenmaal gereinigd (van vlooiën), praktisch voor medicus of verplegend personeel ongevaarlijk wat besmettelijkheid betreft. Hoe weinig, blijkt wel uit het feit, dat het verplegend inlands personeel een gratificatie kreeg voor deze verpleging van niet minder dan f 0,10 per dag. Longpest daarentegen is uiterst gevaarlijk. Men was dan ook verplicht bij behandeling of verpleging van deze patiënten een doek met een desinfecterend middel voor mond en neus te dragen. Bij de behandeling van zo'n patiënt was dit ook het geval. Toen eens bij een longpestpatiënt deze priester de stervende de laatste sacramenten moest verlenen, weigerde hij deze lap te gebruiken hoewel hij terdege van pest op de hoogte was. Vanzelfsprekend moest ik hem er toe dwingen door hem er op te wijzen, dat hij anders een gevaarlijke besmettingsbron zou kunnen worden. Schoorvoetend voldeed hij eraan.*

Slot van pag. 10

Te wijsgerig

Er leeft echter nog wel zoveel marxisme in mij, dat ik dit betreurt. Het maakt de betoogtrant te wijsgerig naar mijn smaak. We zullen toch eens moeten inzien dat de aard van onze economische activiteit en vele grondslagen van de staatsinrichting in strijd zijn met die nieuwe, maar o zo zwakke en kwetsbare geesteshouding en dat de suprematie van het nieuwe een feit moet worden alvorens ons sociale leven echt verandert. Maar goed, de schrijver heeft het zo gewild. Door de ongelooflijke breedte van het terrein dat hij heeft willen verkennen, hebben zijn woorden op vele plaatsen in dit boek ingeboet aan diepte. Totdat wij op de allerlaatste bladzijde lezen: „De meest urgente taak voor ieder mens is: te worden wat hij is. Welnu, er bestaat geen andere weg om deze taak te volbrengen, dan de weg van liefdevol dienen. Misschien zal ieder die deze weg gaat, de een of andere dag een steentje mogen aandragen voor de heirbaan die eenmaal voeren zal tot een waardiger en blijder toekomst. En elke steen van deze heirbaan zal daarbij afkomstig zijn uit de gevangensmuur die ons diepste wezen omsloot. Zo zal op de duur liefde die alleen in dienst wil staan van het geheel, ons bevrijden uit de kerker van het persoonlijk „ik”. Dit is minder gemakkelijk te verstaan, te beleven dan men zo zou denken. En men zou er wel meer over willen horen.

H. E. Derksen

Lezingen voor de radio

4 juni, 9.45 uur (VARA): H. J. J. Lups over „Kunst, opvoeding en Humanisme”.

6 juni, 15.30 uur (AVRO): Dr. V. W. D. Schenk. Titel nog onbekend.

11 juni, 9.45 uur (VARA): dr. A. L. Constandse: „De twijfel van de Prediker”.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

* De uitzendingen voor de AVRO-microfoon vinden steeds plaats op de eerste dinsdag van de maand, des middags van 4 uur tot 4.15 uur.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, H. A. Scheltes, J. van Straten

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 1 01 63; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Tagorenummer van „Mens en Kosmos”

Het mei-juni nr. van „Mens en Kosmos” (Uitg. N. Kluwer, Deventer) was geheel gewijd aan Tagore in verband met de herdenking van deze grote Indiase dichter. Dr. A. A. Bake, die Tagore persoonlijk heeft gekend, schreef over „Tagore en Santiniketan”. Voorts werd er een brief van Tagore opgenomen en fragmenten uit zijn werk. Tenslotte een artikel over de Kalidasa, terwijl in de rubriek „Boekbespreking” recente publicaties over Tagore werden besproken.

Geboortebeperving in Tunesië

In Tunesië, waar de regering met zorg de snelle aanwas der bevolking ziet, welke geen gelijke tred houdt met de groei der bestaansmogelijkheden heeft de nationale vergadering met 69 tegen 9 stemmen, bij drie onthoudingen, tot de vrije verkoop van voorbehoedmiddelen besloten door intrekking van het verbod van verkoop van deze artikelen. Het besluit wekte echter verzet in conservatieve kringen van de islam en in het bijzonder bij de landelijke bevolking van dit islamitische land.

Ontvangen boeken

Heinz E. Hammerschlag: *Techniek der hypnose*; uitgever N. Kluwer.

Hendrik Willemsz: *Het grote geheim*; bezinning op huidige cultuur. Uitgegeven bij De Drie-hoek. Prijs f 3,90.

Talks by Krishnamurti in Europe 1956; Publ. by Krishnamurti Writings, Inc. London.

Dr. F. W. Zeylmans van Emmichoven: *Rudolf Steiner*; tweede herziene, geïllustreerde druk. Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V. — Prijs f 7,90.

J. Engels: *De socialistische vakbeweging. Vanwaar? — Waarheen?* Uitgeverij Nimo. Prijs f 5,50.

Mr. Lily Eversdijk Smulders: *Een jaar bij de Yogi's van India en Tibet*; Uitgever N. Kluwer. Prijs f 17,50.

Willy Brandt: *Mijn weg naar Berlijn*; N.V. De Arbeiderspers. Prijs f 11,50.

ZEDDAM-MONTFERLAND

In deze prachtige landelijke en bosrijke omgeving vindt u werkelijk *rust*. Tussen korenvelden, dicht bij de bossen: Pension „Wijde Blick”. Uitstekende verzorging. Bij weekverblijf f 8,- p.p. p.d. Telef. 08345-493.

Twee dames en één heer tussen 50 en 60 jaar zoeken een **reisgenoot** om mee naar It. Riviera te gaan. Hebben 1e helft van augustus een deel van een villa in Latte (plm. 5 km van de Franse grens) gehuurd.

Brieven onder no. 3 aan het bureau van dit blad.

Gezocht: **samenwoning** of werkzaamheden intern, door dame van 57 jaar.

Brieven onder no. 4 aan het bureau van dit blad.

Gemeubileerde of gestoffeerde **kamer zonder pension** gezocht voor meisjes van 19 jaar b.b.h.h. in Amsterdam-Zuid of omgeving.

Brieven onder no. 5 aan het bureau van dit blad.

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?
U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen.

Wat ben ik eigenlijk?	f 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Het rassenprobleem	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75

Een volledige brochurelijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.

CREMATIE

is dé oplossing bij het nijpende gebrek aan grond.

Crematie is bovendien esthetisch.

Vraagt dan vrijblijvend inlichtingen aan de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Tel. (070) 55 47 97

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

GEMEENTELIJKE GENEESKUNDIGE- EN GEZONDHEIDSDIENST-ZAANDAM

Gevraagd wordt:

BEDIENDE

met diploma E.H.B.O.

Gegadigden worden tewerkgesteld in het Gemeentelijk Ziekenhuis en moeten bereid zijn alle

voorkomende werkzaamheden te verrichten.

Bekendheid met elektriciteitswerkzaamheden strekt tot aanbeveling.

Bij voorkeur in bezit van rijbewijs A, B en E.

Sollicitaties te richten aan de Directeur.

HUMANISTISCH KINDERHUIS „ELLINCHEM”

doorgangshuis en selectiecentrum voor gezinsverpleging

(capaciteit 38 kinderen, straks 51),

zoekt voor spoedig:

EEN ASSISTENTE

circa 19 à 20 jaar

Opleiding Huishoudschool Kinderverzorging,

eventueel diploma Centrale Raad.

Sollicitaties onder vermelding, van ervaring, opleiding en levensbeschouwing te richten aan de directie Zutphensestraatweg 38 te Ellecom.

ZOMERSCHOOL

De zomerschool zal dit jaar worden gehouden van **vrijdag 21 juli t/m zondag 23 juli a.s.**

Onderwerp: **Zedelijke achtergronden van het humanistisch denken**

Leiding: **De heer P. A. Pols en Mevr. J. K. van Eck**

Spreker: **Prof. Dr. L. G. v. d. Wal**

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 582293